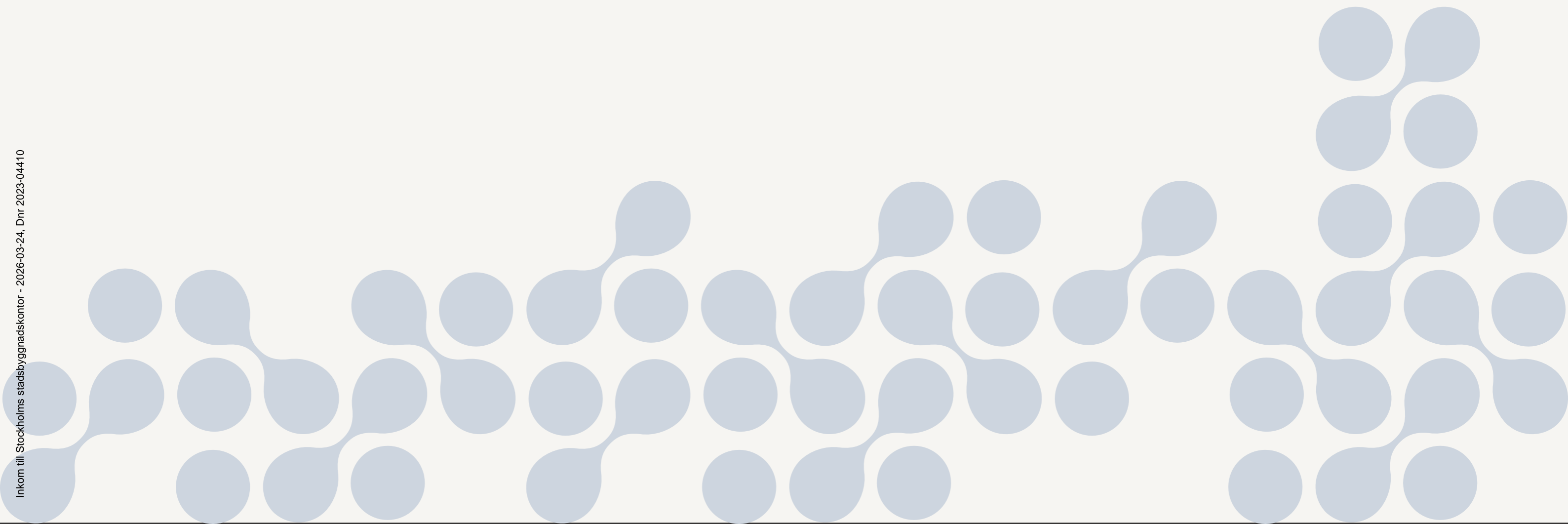


DETALJPLAN FÖR BREMEN 1 OCH 3 LADUGÅRDSGÄRDET

KONSEKVENSER KULTURMILJÖ

2026-03-24



Uppdrag

Uppdrag: 334717
Titel på rapport: Detaljplan för Bremen 1 och 3, Ladugårdsgärdet, Konsekvenser kulturmiljö
Version: Slutversion
Datum: 2026-03-24

Medverkande

Beställare: AP-fondens fastighets nr 12, Kåpan Fastigheter Bremen 3 AB
Kontaktperson: Louis Sellgren, Katarina Kvant Suber

Konsult: Tyréns Sverige AB
Uppdragsansvarig: Martin Lagergren
Handläggare: Jennifer Magnusson
Kvalitetsgranskning: Tove Nyhlén

Anvisning: Bilder och illustrationer är skapade av Tyréns Sverige AB om inget annat anges.

Tyréns Sverige AB

Tel: 010 452 20 00
www.tyrens.se

Säte Stockholm
Org.Nr: 556194-7986



INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	INLEDNING & FÖRUTSÄTTNINGAR.....	4
2	KULTURVÄRDEN	16
3	PLANFÖRSLAGET.....	22
4	KONSEKVENSER FÖR KULTURMILJÖN.....	26



1 INLEDNING & FÖRUTSÄTTNINGAR

INLEDNING

BAKGRUND OCH SYFTE

I samband med pågående detaljplanearbete för fastigheten Bremen 1 m.fl. i stadsdelen Ladugårdsgärdet i Stockholm (dnr 2023-04410) har Tyréns Sverige utfärdat en konsekvensanalys avseende kulturmiljön. Uppdragsgivare är AP-fondens fastighets nr 12 och Kåpan Fastigheter Bremen 3.

Stadsbyggnadsnämnden beslutade 2021 att påbörja planarbete för del av kv. Smedsbacken och kv. Bremen (diarienummer 2021-02493). Detaljplanen syftar till att omdana den aktuella delen kring Tegelluddsvägen från industri- och verksamhetsområde till vital stadsmiljö genom ett mer funktionsblandat innehåll med fler kontorsarbetsplatser, bostäder, hotell och centrumändamål. Ett vidare syfte med detaljplanen är att koppla samman området kring Tegelluddsvägen med Norra Djurgårdsstaden, Hjorthagen, Gärdet och övriga innerstaden.

Smedsbacken 25 m.fl är numera ett separat planärende. Detaljplanen för Kv Smedsbacken är under antagande.

TIDIGARE UTREDNINGAR

Konsekvensanalysen har föregåtts av en kulturmiljöanalys för Kvarteret Bremen m.fl (Tyréns Sverige, 2022-09-06) vilken inbegrep hela det ursprungliga planområdet med Bremen 1-4 samt Smedsbacken 25 m.fl.



Orienteringskarta över aktuella fastigheterna Bremen 1 och 3 och närområde. Karta från Lantmäteriet.

GÄLLANDE DETALJPLAN

Gällande detaljplan för Bremen 3 och 1 är PI 5896 som vann laga kraft 1961 och anger användningen Kontors-, industri- och lagerändamål.

ÖVERSIKTSPLAN

Stockholms stads översiktsplan *Stockholm växer* antogs 2018. Stockholms stad framhåller att bebyggelse som är kulturhistoriskt värdefull och har betydelse för stads- och landskapsbilden ska ses som en resurs i stadsutvecklingen.

I översiktsplanen anges planeringsinriktningar avseende kulturmiljö:

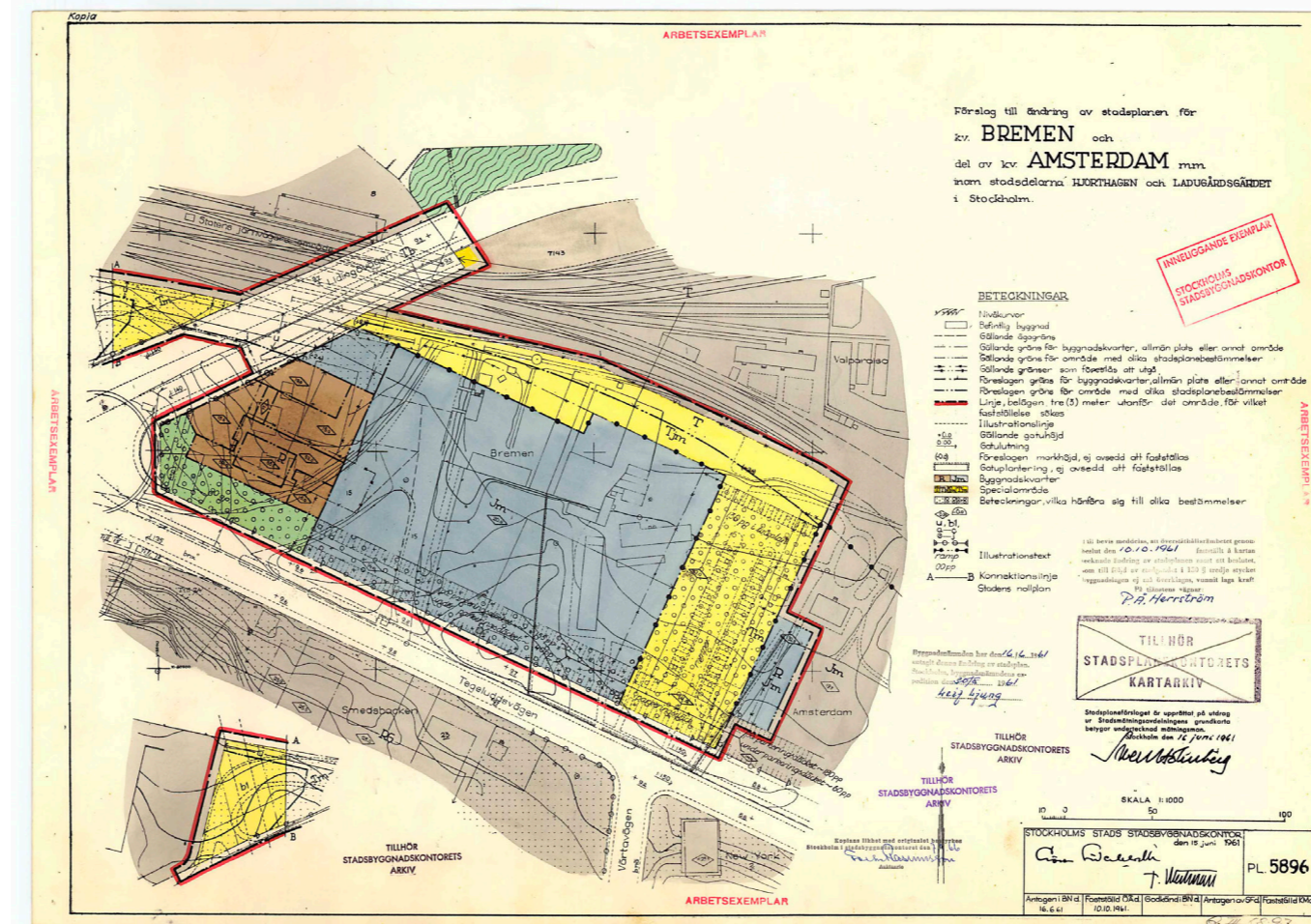
- Kunskap om stadens stadsbyggnadskaraktärer och stadslandskapet ska vara en utgångspunkt vid förändring, förnyelse och förtätning i stadens befintliga områden.
- Kulturmiljöns värden ska fortlöpande identifieras, säkerställas, tas omhand och utvecklas.
- Ny bebyggelse, ändringar och tillägg i befintliga miljöer ska utföras omsorgsfullt, med konsekventa karaktärsdrag och genomarbetade detaljer grundade på en gedigen analys.
- Bebyggelse som är kulturhistoriskt värdefull och har betydelse för stads- och landskapsbilden ska ses som en resurs i stadsutvecklingen.

Planområdet ligger inom ett i översiktsplanen utpekade stadsutvecklingsområde:

"Område som föreslås förvandlas till blandad stadsbebyggelse med bostäder, verksamheter, service, gator, parker, kultur och idrottsytor. Att utveckla de gröna kvaliteterna och säkerställa funktioner som skolor och förskolor, är en viktig del i stadsutvecklingen. Omvandlingen kan innebära helt eller delvis ändrad markanvändning."

Stadsutvecklingsområdet inkluderar Hjorthagen, Ropsten, Värtahamnen och Frihamnen.

Byggnadsordningen (2020) och Arkitekturpolicyn (2021) är strategiska dokument framtagna av Stockholms stad och ska användas som vägledning när staden utvecklas.



Pl. 5896. Plankarta för kv Bremen (och del av Kv Amsterdam m.m.) fastställd 1961. Stockholm stadsbyggnadsnämnds arkiv.

STOCKHOLMS BYGGNADSORDNING OCH ARKITEKTURPOLICY

Stockholms byggnadsordning (2020) är ett kunskapsunderlag som syftar till att förtydliga översiktsplanens delar om allmänna intressen (Kulturmiljö i en växande stad och Arkitektur och gestaltning). Byggnadsordningen syftar till att vara stöd i planering och bygglovsprövning och är vägledande vid tillämpningen av PBL:s regler om förhållningssätt till stads- och landskapsbilden samt natur-, och kulturvärden. Alla förändringar ska göras omsorgsfullt med hänsyn till befintliga karaktärsdrag. Byggnadsordningen syftar även till att ge stöd för bedömningar av PBL:s krav på god form-, färg, och

materialverkan. Med utgångspunkt i översiktsplanen utgör Stockholms arkitekturpolicy tillsammans med Stockholms byggnadsordning och kommande vägledningar en familj av dokument som bidrar med kunskap, strategier och arbetssätt till stöd för stadens gestaltning. Andra dokument som kopplar till Arkitekturpolicyn är Vision 2040, Stockholms stads klimatmål, Agenda 2030, Gestaltad livsmiljö, Stockholms Framkomlighetsstrategi och Stockholms Miljöprogram.

Byggnadsordningen

Byggnadsordningen inleds med följande punkter:

- Stadens rum och bebyggelse ska utvecklas i relation till alla skalor, från detalj till staden som helhet.
- Det byggda ska ta stöd i kunskap om historien, spegla samtiden och planeras för framtida behov.
- Det byggda ska utformas med stöd i kunskap om den specifika platsen.
- Arkitekturen ska uttrycka sin samtid, utvecklas med stöd i kunskap om Stockholms karaktär samt kunna beskrivas som idé.
- Det byggda ska användas som verktyg för att bidra till att lösa samhällets långsiktiga behov och tillföra staden hållbara kvaliteter med människan som utgångspunkt.

I byggnadsordningen konstateras att i den fortsatta utvecklingen av Stockholm kommer delar av staden att förändras när nya bitar läggs till mosaiken av stadens stadsbyggnadskaraktärer. Att lägga till är en naturlig utveckling av stadens historiska framväxt och ett tecken på en vital stad.

Viktigt är dock att alltid beakta stadens karaktärer och bygga vidare med stöd av dessa i lager på lager från olika tider. I byggnadsordningen identifieras en rad olika stadsbyggnadskaraktärer och det kan konstateras att planområdet ligger inom stenstadens krans och verksamhetsområden.

Följande vägledningar har definierats för verksamhetsområden:

VERKSAMHETSOMRÅDEN

- Utveckla verksamhetsområden från en samtida tolkning med utgångspunkt i kringliggande bebyggelse vad gäller karaktär, skala, material, kulör och typologier.
- Utforma bebyggelsen utifrån en formulerad arkitektonisk idé.
- Ta tillvara på potentialen för området genom att ta stöd i befintliga karaktärsskapande byggnader och miljöer.
- Säkerställ en god balans mellan funktion och utformning.
- Stärk sambanden med omkringliggande områden och sträva efter integrerade gatunät.
- Utveckla både befintliga och nya kvaliteter i verksamhetsområden för att skapa attraktiva offentliga rum.
- Tillför stadskvaliteter som ger stöd för ett levande stadsliv av både permanent och tillfällig karaktär.

STENSTADENS KRANS

- Utveckla stenstadens krans med utgångspunkt ur gatornas och byggnadernas anpassning till terrängen samt det medvetna och tydliga förhållandet mellan bebyggelse och naturlandskap.
- Utforma nya byggnader inom befintlig struktur utifrån en samtida tolkning av platsens förutsättningar och närliggande bebyggelse. Utforma grupper av nya hus utifrån en sammanhållen gestaltningsidé.
- Utforma kompletteringsbebyggelse i anslutning till stenstadens krans utifrån ett helhetsperspektiv. Beakta närliggande bebyggelse,
- Utveckla stadsdelarna genom att komplettera med nya verksamhetslokaler i strategiska lägen och vid centrala stråk.
- Ta tillvara och utveckla den gröna karaktären med förgårdsmark i gaturummet och naturmark mellan husen. Undvik parkeringsytor på förgårdsmark och bostadsgårdar. De för stenstadens krans karakteristiska parkerna tillvaratas. Utveckla dessa med naturlandskapet, dess bergsformationer och vegetation som utgångspunkt.
- Utgå från de ursprungliga husens volym, proportioner och takformer vid ombyggnader och renoveringar.
- Ta tillvara eller återskapa karaktärsskapande material, kulörer, byggnadsdelar och detaljer i så stor utsträckning som möjligt.

LAGRUM

PLAN- OCH BYGGLAGEN

Plan- och bygglagen (PBL) reglerar hur mark- och vattenområden används och hur markanvändningen skall utvecklas. Lagen fastställer att planläggningen av mark- och vattenområden är en kommunal angelägenhet och ställer krav på att kommunen upprättar en översiktsplan över hela kommunen. Lagen innehåller bestämmelser om bland annat detaljplaner och bygglov.

Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt denna lag ska enligt 2 kapitlet ske med hänsyn till natur- och kulturvärden, andra miljöaspekter samt mellankommunala och regionala förhållanden. Lagen fastställer att byggnader eller områden som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt inte får förvanskas. Dessa kan av kommunerna skyddas genom bestämmelse i detaljplan. Skyddet regleras i PBL:s 8 kapitel och de bestämmelser som läggs in i planen är juridiskt bindande.

PBL 8 KAP. KRAV PÅ BYGGNADSVERK, BYGGPRODUKTER, TOMTER OCH ALLMÄNNA PLATSER

13 § Förvanskningsförbud

En byggnad eller som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas. Enligt 13 § 1 st. p.4 ska förvanskningsförbudet även tillämpas på bebyggelseområden.

14 § Underhåll och varsamhet

Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4 § i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt.

Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

17 § Varsamhet och ändringar

Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

PBL 2 KAP. ALLMÄNNA OCH ENSKILDA INTRESSEN

1 § Vid prövningen av frågor enligt denna lag ska hänsyn tas till både allmänna och enskilda intressen.

3 § Planläggning enligt denna lag ska med hänsyn till natur- och kulturvärden, miljö- och klimataspekter samt mellankommunala och regionala förhållanden främja

1. en ändamålsenlig struktur och en estetiskt tilltalande utformning av bebyggelse, grönområden och kommunikationsleder,
2. en från social synpunkt god livsmiljö som är tillgänglig och användbar för alla samhällsgrupper,
3. en långsiktigt god hushållning med mark, vatten, energi och råvaror samt goda miljöförhållanden i övrigt,
4. en god ekonomisk tillväxt och en effektiv konkurrens, och
5. bostadsbyggande och utveckling av bostadsbeståndet.

6 § Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till

1. stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan.

6 § (Tredje stycket)

Vid planläggning och i andra ärenden samt vid åtgärder avseende byggnader som inte ingår i ett ärende enligt denna lag ska bebyggelseområdets särskilda historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden skyddas. Ändringar och tillägg i bebyggelsen ska göras varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas.

KULTURHISTORISK KLASSIFICERING

Vid bedömning av bygglov och åtgärder enligt Plan- och Bygglagen har Stockholms stad antagit en klassificeringskarta med kulörmarkeringar för byggnader av olika kulturhistoriskt värde. Klassificeringen som utförs av Stadsmuseet i Stockholm är ett kunskapsunderlag utan rättsligt bindande verkan. De tre klassificeringar som Stadsmuseet använder sig av är *blå*, *grön* och *gul*, varav blå är den högsta kulturhistoriska klassningen.

Fastigheter som inte är klassificerade kan ha stora kulturhistoriska värden, även om Stadsmuseet ännu inte tagit ställning till dessa värden.

Stadsmuseet har ännu inte klassificerat de aktuella fastigheterna. Under planprocessen har en preliminär, icke fastställd, klassificering gjorts (PM 2023-01-27) vilken även omfattade övriga fastigheter inom kvarteret Bremen samt Smedsbacken 25 och 35.

Den preliminära klassificeringen är att Bremen 1 har värden som motsvarar *gul* markering, dvs. "bebyggelse av positiv betydelse för stadsbilden och/eller av visst kulturhistoriskt värde". Bremen 3 har bedömts ha värden som motsvarar *grön* markering, dvs. "fastighet med bebyggelse av särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt". Bremen 3 bedöms i PM ha kulturhistoriska värden kopplade till funktionen som huvudkontor för ett internationellt storföretag, dess betydande roll i stadsbilden, den tidstypiska modernistiska arkitekturen och delvis välbevarade utemiljön.

Se fullständiga motiveringar till höger.

BREMEN 1

Byggnaden i Bremen 1 bedöms ha vissa kulturhistoriska värden som en ursprungligen integrerad del av Philips f.d. huvudkontor i Bremen 3, och bidrar därigenom till förståelsen av företagets verksamhet på platsen. Utvändigt bevaras bara delvis ursprunglig gestaltning, i första hand volym och fasader med fönsterband. I övrigt bär byggnaden en förändrad prägel. Byggnaden har ett stadsbildsmässigt värde i kraft av sin relativt låga höjd, i kontrast till omgivande bebyggelse. Tillsammans med "släppen" mellan fastigheterna inom kvarteret skapas en variation i höjd med möjligheter till genomblickar. Byggnadskroppens indragna placering, med förgårdsmark och grönska mot Tegelluddsvägen, minskar bebyggelsens dominans och bidrar med en viss grönska i stadsrummet.

BREMEN 3

SVENSKT HUVUDKONTOR FÖR ETT INTERNATIONELLT STORFÖRETAG

Byggnaden har kulturhistoriska värden knutna till den ursprungliga rollen som svenskt huvudkontor för elektronikjätten Philips. Byggnaden framträder som en manifestation av företaget, genom sin storlek, väl synliga placering och goda infrastrukturella läge. Philips samlade här sin expanderande verksamhet i skräddarsydda lokaler med en rad olika funktioner, från kontorsarbetsplatser till lager, verkstäder och personalservice, och med stora ytor för representation. Detta är tidstypiskt och avspeglar den tidens strävan efter modernitet, rationalitet och personalomsorg. Till detta hör även helheten där huskropparnas volymer, inbördes höjder och lokalernas kopplingar gav förutsättningar för goda ljusförhållanden och samband. Karakteristiskt är det sätt som funktionerna tydligt redovisades i anläggningens uppbyggnad, med exempelvis kontor samlade i högdelen, matsalar och utställningsytor i lågdelen, och lager i den sidoställda byggnaden (Bremen 1). Värdena kopplade till ursprunglig användare är dock ej tydligt avläsbara i bebyggelsens exteriörer, och kopplingen har försvagats genom inre ombyggnader och genom förändringarna i Bremen 1.

VÄL SYNLIG I STADSBILDEN

Bebyggelsen i Bremen 3 ingår, tillsammans med grannbyggnaderna på Tegelluddsvägens norra sida, i ett tidstypiskt stadsrum med verksamhetsbebyggelse från perioden 1960 – 1990. Husets höjd och det exponerade läget i hörnet Tegelluddsvägen – Lidingövägen bidrar till att byggnaden framträder som ett blickfång, både i den lokala stadsbilden och på längre avstånd. Av betydelse är relationen inom fastigheten mellan hög- och lågdelen, vilket tillsammans med "släppen" mellan fastigheterna i kvarteret Bremen skapar

möjligheter till genomblickar och gör bebyggelsen mindre dominerande. Byggnadskropparnas indragna placering mot Tegelluddsvägen, med delvis grön förgårdsmark som även fortsätter runt hörnet och in vid Lidingövägen, förstärker anläggningens tidstypiska karaktär och skapar ett delvis grönt stråk i stadsrummet.

DELVIS BEVARAD UTEMILJÖ

Utemiljöerna bevarar delvis sin ursprungliga gestaltning och samverkar tidstypiskt med arkitekturen. Detta gäller i synnerhet ytorna mot Tegelluddsvägen, där trädgårdsarkitekten Walter Bauers geometriska struktur med hårdgjorda ytor uppbrutna av formgjutna planteringskar och en spegeldamm ännu går att avläsa. Sentida ändringar av gatusträckningar samt förändringar invid huvudentrén har dock förminskat miljöns autenticitet.

TIDSTYPISK ARKITEKTUR

Anläggningens övergripande komposition, med en markerad högdelen vilken reser sig ur en lägre takterrassförsedd bas, är representativ för modernismens arkitektur och på så sätt typisk för sin tid. Bland andra karakteristiska inslag som förstärker detta intryck är bebyggelsens platta tak och fasadernas upprepningestetik med fönsterband. Byggnaden utgör även ett exempel på sin tids moderna industriella byggande med prefabricerade byggnadsdelar, särskilt avläsbart i fasadernas karaktärsskapande betongelement med frilagd ballast i stensorter med olika kulörer på långsidor respektive gavlar. Inslagen av härdat fasadglas i fönsterposter och vertikala pelare ger fasaderna en grafisk prägel och förstärker det industriellt rationella uttrycket. Till karaktären bidrar högdelens planform med två sammanlänkade och förskjutna skivhus, liksom lågdelens avvikande volym- och fasadbehandling, i synnerhet mot Lidingövägen.

Byggnaden är överlag relativt välbevarad utvändigt. Invändigt har större förändringar skett men vissa lokaler bevarar den ursprungliga mycket påkostade utformningen, och bär därmed på höga kulturhistoriska värden. Hit hör hisshallarna med bevarade ytskikt, liksom hörsalen (Bremersalen) med angränsande utrymmen, som bevarar merparten av ursprunglig formgiven inredning av hög kvalitet i ljust trä liksom även teknikutrustning från Philips tid.

(Utdrag från Stadsmuseets "PM ang. kulturhistoriska värden Tegelluddsvägen, kv. Smedsbacken 25 och Smedsbacken 35, Bremen 1, Bremen 2, Bremen 3 och Bremen 4", 2023-01-27)

KULTURMILJÖLAGEN

Kulturmiljölagen (KML) syftar till att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer. KML reglerar hanteringen av ortnamn, fornlämningar, byggnadsminnen och kyrkliga kulturminnen samt om utförelse och återlämnande av kulturföremål. Riksantikvarieämbetet är den myndighet som har det övergripande nationella ansvaret för kulturmiljövården, medan länsstyrelserna har ansvar för tillsyn på länsnivå. Riksantikvarieämbetet får överklaga beslut av domstol eller annan myndighet.

Sydost om aktuellt planområde ligger Värtans stationshus från 1882, som 1986 förklarades av regeringen som statligt byggnadsminne. Stationshuset är numera enskilt byggnadsminne, enligt 3 kap KML.

I området finns ingen registrerad fornlämning men bebyggelse från tiden innan 1850 har funnits på platsen, så som grindstuga vid korsningen Tegeluddsvägen/Värtavägen. Inför eventuella åtgärder ska därför kontakt tas med Länsstyrelsen innan arbete påbörjas. Om en fornlämning påträffas under grävning eller annat arbete, ska arbetet omedelbart avbrytas till den del fornlämningen berörs. Den som leder arbetet ska omedelbart anmäla förhållandet till länsstyrelsen.

MILJÖBALKEN

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMILJÖVÅRDEN

Områden av riksintresse för kulturmiljövården är sammanhängande miljöer av särskilt stor betydelse ur ett nationellt perspektiv och regleras i 3 kap 6 § MB. Ett riksintresse för kulturmiljövården är en miljö eller ett landskap som särskilt väl återspeglar viktiga historiska skeenden och samhällsprocesser.

Att tillvarata kulturmiljövårdens riksintressen handlar dels om att förhindra att värdena skadas, dels om att områdets kulturhistoriska värden och potential ska vara fortsatt tongivande vid förändringar.

6 § Mark- och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras naturvärden eller kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön. Behovet av grönområden i tätorter och i närheten av tätorter skall särskilt beaktas.

Områden som är av riksintresse för naturvärden, kulturmiljövården eller friluftslivet skall skyddas mot åtgärder som avses i första stycket.

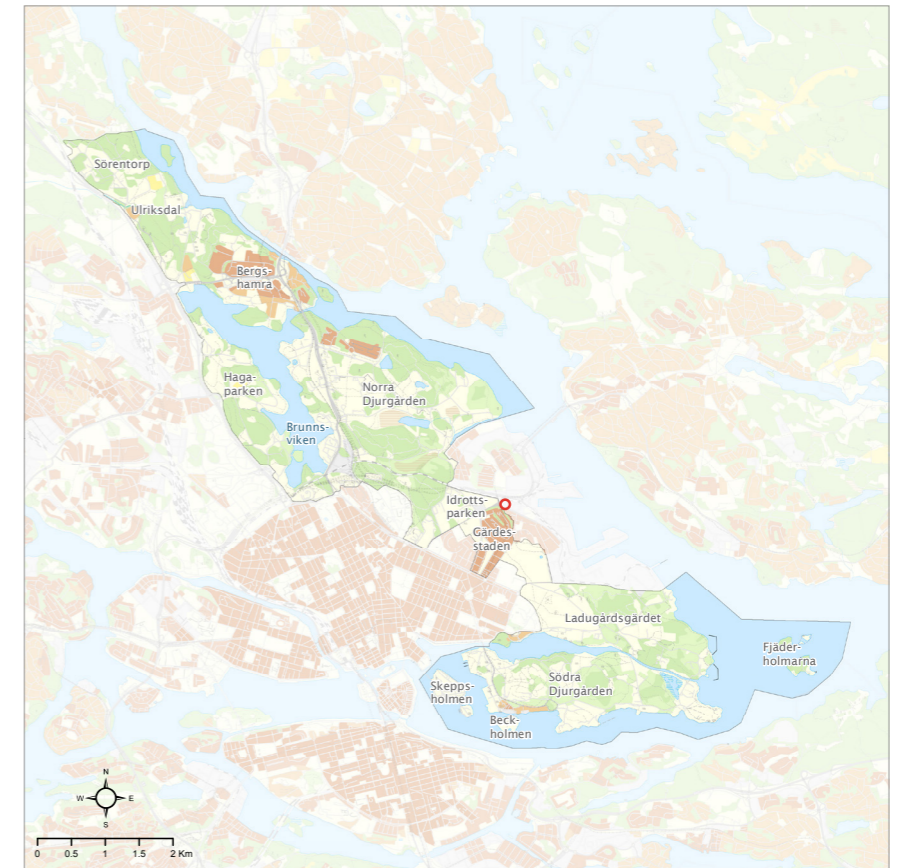
Det aktuella planområdet ingår i riksintresset *Stockholms innerstad med Djurgården [AB 115]*. På efterföljande sida återges den del av uttryckstexten som bedöms vara relevant för föreliggande detaljplanarbete.

KUNGLIGA NATIONALSTADSPARKEN

Det aktuella planområdet ligger utanför, men direkt angränsande Kungliga nationalstadsparken.

År 1995 utsågs Kungliga nationalstadsparken till nationalstadspark, med motivet att den är av stor betydelse för det nationella kulturarvet, stadens ekologi och människors rekreation. Området skyddas enligt lag (miljöbalken 4 kap. 7 §). Inom Nationalstadsparken får ny bebyggelse och nya anläggningar komma till stånd och andra åtgärder vidtas endast om det kan ske utan intrång i parklandskap eller naturmiljö och utan att det historiska landskapets natur- och kulturvärden i övrigt skadas. En åtgärd som innebär ett tillfälligt intrång eller en tillfällig skada i en nationalstadspark får vidtas, om:

1. åtgärden höjer parkens natur- och kulturvärden eller tillgodoser ett annat angeläget allmänt intresse, och



Kungliga nationalstadsparkens utbredning med delområden. Röd markering anger läget för aktuellt planområde. Karta Tyréns Sverige, 2018.

2. parken återställs så att det inte kvarstår mer än ett obetydligt intrång eller en obetydlig skada.

Åtgärder utanför parken kan även komma att beröra påverka stadsbild och siluett i parkens olika delar. I Vård- och utvecklingsplanen (rapport 2012:33) har parken delats in i 15 delområden. Det aktuella planområdet angränsar till delområdena *Gärdesstaden*, *Ladugårdsgärdet* och *Idrottsparken*.

Gärdesstaden och Ladugårdsgärdet utgör en viktig spridningszon mellan Norra och Södra Djurgården. Spridningszoner i Kungliga Nationalstadsparken är kritiska ekologiska korridorer som binder samman parkens kärnområden och bidrar till det historiska landskapet, ekologiska sambanden och biologiska mångfalden. Även åtgärder som sker utanför parken kan komma att påverka viktiga spridningszoner.

RIKSINTRESSET STOCKHOLMS INNERSTAD MED DJURGÅRDEN [AB 115]

Motivering

Storstadsmiljö, som i planstruktur och bebyggelse återspeglar funktionen som landets huvudstad och politiska och administrativa centrum sedan medeltiden, med sitt läge vid mötet mellan Saltsjön och Mälaren som gett speciella topografiska och kommunikationsmässiga förutsättningar för handel och försvar. Central plats för länets och landets ekonomi, turism och kultur- och samhällsliv. De olika epokerna och århundrandena som är väl representerade i stadsplane- och byggnadskonsten, från medeltiden till 1900-talets slut. (Stadsmiljö; hamnstad, sjöfartsstad, industristad, residensstad, skolstad, universitets- och regementsstad, rekreativmiljö).

Uttryck för riksintresset

För det aktuella planområdet bedöms följande delar av riksintressebeskrivningen och dess uttryck vara av relevans:

”Stadens utbyggnadsfaser (årsringarna) som gör stadsväxten läsbar från medeltiden fram till millennieskiftet. Stadssiluetten med den begränsade och jämna byggnadshöjden där endast fåtal byggnader höjer sig över mängden. Stadens anpassning till de naturgeografiska förutsättningarna: förkastningsbranterna, obebyggda bergsformationerna och grönklädda höjderna som en del av stadsbilden samt Stockholmsåsens kvarvarande delar.”

Kommentar: Gärdesstaden utgör en av flera tydligt funktionalistiska årsringar i innerstadens utkanter, där särskilt Gärdeshöjden är framträdande i stadsiluetten.

Söderifrån följer och framhäver Gärdeshöjdens bebyggelse landskapets konturer. De topografiska skillnaderna uppfattas tydligt i Gärdeshöjden och den gröna sluttningen ovanför Kv Smedsbacken.

Kvarteret Bremen och Smedsbackens halvcentrala läge kan ses som ett gott exempel för kontinuerligt utflyttande verksamheter på grund av ett ökande exploateringsstryck i de centrala stadsdelarna, sedan slutet av 1800-talet. Längs Tegeluddsvägen och i närliggande områden på östra Gärdet finns en betydande årsring från 1960-talet.

”Bostadsområden som visar på den tidiga modernismens genomslag i stadsplanering och arkitektur från 1930-talet och 1940-talet, såsom Gärdet, Abessinien, Kungsklippan, Fredhäll och Reimersholme. Områdenas öppna gatu- och tomtstruktur med fristående byggnadskroppar och karaktären av hus-i-park.”

Kommentar: Planområdet gränsar till Gärdeshöjden, ett område med utpräglade funktionalistiska stadsplaneideal. Gärdeshöjdens bostadsbebyggelse är utpekad i riksintressebeskrivningen och är en s.k. värdekärna i riksintresset för att den särskilt väl avspeglar en företeelse.

Gärdet är ett tydligt och konsekvent genomfört exempel på en miljö från 1930-talet. Gärdeshöjden har stor betydelse för stadsbilden - bebyggelsen är synlig från långt håll och bildar i likhet med bl. a. Kungsklippan en funktionalismens årsring i stadens siluett.

Gärdet byggdes ut med hjälp av ett sextiotal delaktiga arkitekter och byggmästare. Trots det är bebyggelsen förhållandevis sammanhållen till dess gestaltning tack vare den hårt styrande stadsplanen och dess genomgående funktionalistiska stildrag och stramheten som följde med den typen av arkitektur.

”Modernistiska höghus spridda över staden som genom landmärkesposition markerar trafikstråk, stadsgräns, tullar och Stockholmsåsen, till exempel Wenner-Gren Center och Skatteskrapan.”

Kommentar: Philipshuset är med sina 13 våningar inte i paritet med det högsta Skattehuset, Folksamskrapan eller andra höga modernistiska symbolbyggnader placerade längs med åsryggen, vilka utgör tydliga markörer för välfärdsamhällets välgång och framåtanda. Philipshuset kan snarare likställas med det femton våningar höga Siemenshuset vid Norra Stationsgatan, byggt för en annan elektronikjätte. Varken Siemens- eller Philipshuset markerar stadsgräns, tulläge eller ås, men höjer sig avsevärt över stenstaden, båda uttryck för tidens ambitioner om modernitet som tillåtits göra avtryck i siluetten. De är dock, i jämförelse med t.ex. Folksamhuset eller Skattehuset, inte tydligt förknippade med företaget eller dess funktion, och förmodligen relativt okända för gemene man.

Philipshuset framträder i första hand från Storängsbotten, vissa delar av Hjorthagen och för den som anländer med bil från Lidingö är byggnaden tvivelsutan en välbekant siluett.

”Tunnelbanans synliga uttryck i stadsbilden”

Kommentar: Tunnelbanan kommer i närheten av fastigheten ut ur berget och går vidare på en karaktäristisk betongbro över dalgången mellan Gärdet och Hjorthagen. Tunnelbanan är därför tydligt exponerad i stadslandskapet.

”Stockholm som sjöfartsstad, militärstad samt industri- och handelsstad...”

Kommentar: Det aktuella planområdet gränsade tidigare till det militära övningsfältet på Ladugårdslandet. Energi- och Värtahamnen utgör den generation av hamnar som etablerades när hamnarna i staden inte längre räckte till för de växande transporterna på vatten. Hit hör även den i norr avgränsande Värtabanan mellan Värtahamnen och Karlberg som anlades samtidigt som Värtahamnen.

Värtans stationshus beläget vid Finlandsparken, sydöst om planområdet, är ett enskilt byggnadsminne och speglar tillkomsten av Värtahamnen och den viktiga järnvägsförbindelsen till stambanan. Värtabanan var även en förutsättning för att Stockholms stora djuphamn skulle kunna anläggas utanför stadskärnan på 1880-talet. Förbindelsen till stambanan var avgörande för transporterna av gods till och från landet. Den är därmed en viktig pusselbit för förståelsen av huvudstadens transport- och kommunikationshistoria.

Ur ett nationellt perspektiv finns det få av Edelsvärds mindre stationsbyggnader bevarade och stationshuset vid Värtan har en ovanlig form i förhållande till övriga stationsbyggnader. Finlandsparkens historia är idag svåräst så som en del av stationsmiljön.

”Miljöer och byggnader för handel och näringsliv. Tullhusen från skilda tider, vid tidigare stadsgränser och hamnlägen. Kontorsbyggnader och bankpalats som utmärker sig i gaturummet, som Trygg-Hansa huset och Garnisonen, eller i sammanhållna miljöer, som vid östra Kungsträdgården. Storskaliga varuhus i city såsom NK, PUB och Åhléns.”

Kommentar: I och i anslutning till planområdet finns både Handelsbanken, BP:s och Philips f.d. svenska huvudkontor samt Länsförsäkringar, på ett avstånd från centrum som till viss del är representativ för lokaliseringen av dessa byggnadsfunktioner under modern tid.

Kontorsbyggnaderna kan ses i ljuset av den tidens ambition att komma tillrätta med trafikflödet i staden. Genom att decentralisera arbetsplatser kunde man skapa ett flöde inte bara in till staden utan även ut från stadens kärna. Halvcentralt belägna verksamhetsområden såsom kvarteret Bremen och Smedsbacken är tydliga representanter för den här tidens kontorseableringar.

De stora kontorsanläggningarna speglar en struktur-omvandling från industri mot ett mer tjänstebaserat näringsliv. Ur ett riksintresseperspektiv är placeringen av flera huvudkontor i området särskilt intressant som en direkt koppling till huvudstadsfunktionen.

”Byggnaderna för press, media, förlag och teknisk kommunikation såsom Nordstedthuset, Radio- och TV-huset, tidningshusen vid Marieberg och Kaknästornet.”

Kommentar: TV4 har sedan 1996 varit stationerad i lagerdelen tillhörande Philipshuset och kan således sägas höra till en av de byggnader i staden som belyser mediernas ökade betydelse och inte minst den ökade demokratiseringen och informationsflödet under 1900-talet.

TV4 har haft stor betydelse för mediesverige och populärkulturen och byggnaden är idag i första hand förknippad med mediehuset snarare än med dess ursprungliga funktion. Byggnaden speglar således riksintresseuttrycket i viss mån, men har kanske i första hand ett symbolvärde för kanalen i fråga.

PLANPROJEKT I NÄROMRÅDET

STARKSTRÖMMEN 2 OCH 4 M.FL

(Dp 2013-14796)

Detaljplanen för Starkströmmen 2 och 4 m.fl, norr om kvarteret Bremen, syftar till att möjliggöra en driftdepå med tillhörande låg byggnad för Trafikverkets verksamhet för Norra länken. Två befintliga kontorshus på fastigheterna Starkströmmen 2 och 4 har rivits och ger plats för ett nytt och större kontorshus. Föreslagen nybyggnad är uppdelad i två sammankopplade volymer i 9 till 16 våningar inklusive källarplan.

Norr om Starkströmmen 2 och 4, inom fastigheten Hjorthagen 1:1 anläggs en driftdepå bestående av kör- och uppställningsytor samt en mindre byggnad med kontors- och lagerlokaler

Detaljplanen vann laga kraft i juni 2023.

SMEDSBACKEN 25 M.FL.

(Dp 2021-02493)

Arbetet med detaljplanen för Smedsbacken 25 m.fl, direkt söder om Kv Bremen, påbörjades 2021. Den nya detaljplanen syftar till att utveckla fastigheten för att Svenska Handelsbanken ska kunna samla verksamheter som idag är spridda i staden. Ny kontorsyta tillskapas liksom ett större utbud av centrumverksamheter i bottenvåningarna.

Planen syftar till att möjliggöra på- och tillbyggnad av kontorsbebyggelsen inom fastigheter Smedsbacken 25. Projektet innefattar även omdaning av bottenvåning mot gata och förgårdsmark till lokaler för verksamheter, restauranger eller övrigt centrumändamål.

Detaljplanen är under antagande (hösten 2025) men har inte vunnit laga kraft.

NEW YORK 3 OCH 4

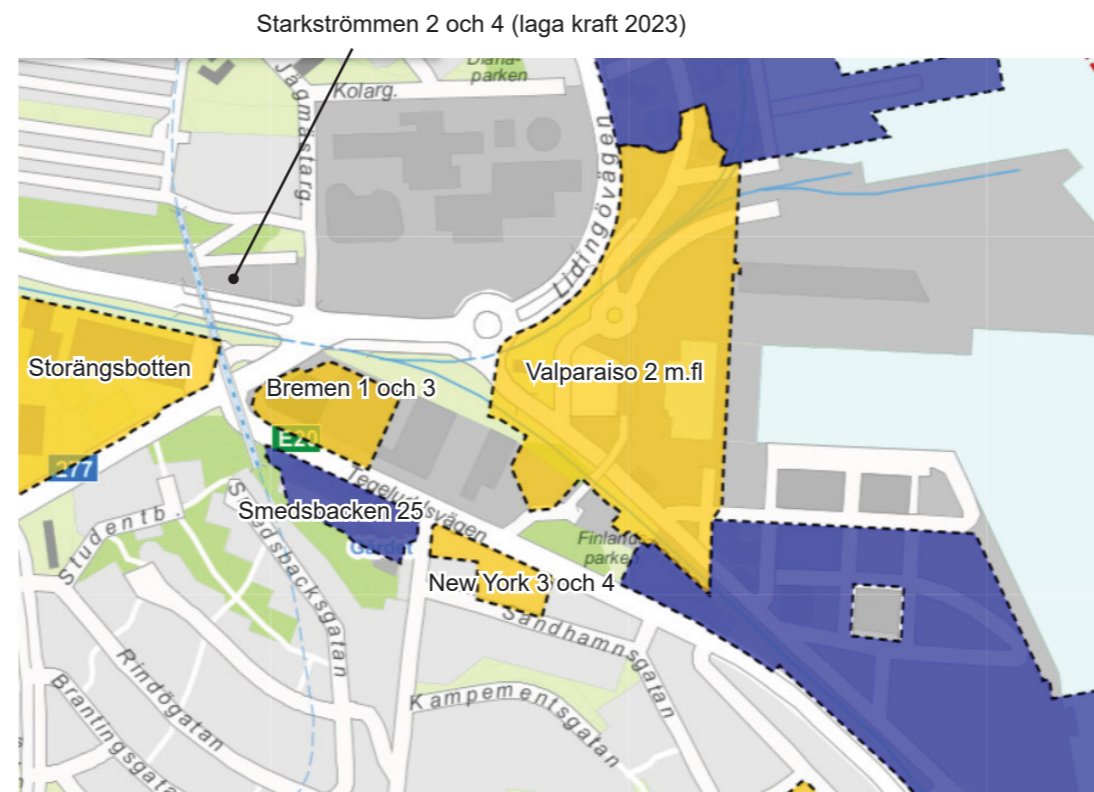
(Dp 2023-15014)

Detaljplanen för fastigheten New York 3 m.fl. sydöst om Bremen, syftar till att möjliggöra förtätning med bostäder och lokaler längs gatan och ska bidra till att stärka Tegeluddsvägens utveckling till ett urbant sammanlänkade stråk. Berörda fastigheter är idag bebyggda med ett punkthus per fastighet.

Planarbetet är i startskede.



Översiktsbild på planerad och befintlig bebyggelse söder om Bremen, i kvarteret Smedsbacken. Wester + Elsner arkitekter. 2024. Planbeskrivning Smedsbacken 25 m.fl.



Utsnitt från Bygg- och Plantjänstens karta med områden för pågående planer. Närliggande projekt som kan vara av relevans för Bremen har skrivits ut med namn. Stockholm stad.

VALPARAISO 2 M.FL.

(Dp 2021-14909)

Planområdet, beläget i Norra Djurgårdsstaden mellan Norra Länken, Värtaterminalen och Finlandsparken, har gjorts tillgängligt för ny bebyggelse genom att Stockholms hamnar koncentrerat sin verksamhet till den nya Värtapiren. Planen syftar till att "skapa en tät och blandad stadsdel som binder samman och skapar tydliga stråk till omgivande stadsrum, genom att bygga bort de barriärerna som idag finns på platsen." bl.a. ska kopplingarna till Tegeluddsvägen stärkas genom förlängning av Värtavägen in i planområdet

Föreslagen bebyggelse innehåller kontor, kommersiella lokaler samt cirka 200 bostäder. Planområdet utgörs även av parker och torg. Planen ska även möjliggöra utbyggnad av infrastruktur med bl.a. kollektivtrafik och påfart via tunnel till Värtahamnen.

Planarbetet är i startskede.

STORÄNGSBOTTEN

(Dp 2020-09041)

Vid Storängsbotten strax väster om kv Bremen planeras en ny idrottspark som ska förstärka den befintliga verksamheten och bli en "attraktiv och grön mötesplats". Planprojektet beskrivs av Stockholms stad:

"Den nya idrottsparken vid Storängsbotten ska bli en målpunkt i staden och utgöra en entré till Nationalstadsparken. Området ska vidareutvecklas genom nybyggnation för en utökad satsning på idrott och hälsa. På den stora gruslagda ytan planeras det för en ny multisportarena i bakkant som kommer bilda bullerskydd mot Norra Länken.

Idrottsparken kommer att koppla samman de närliggande stadsdelarna genom god kollektivtrafik, gång- och cykelstråk genom parkområdet."

Samråd planeras under första kvartalet 2026.

2 KULTURVÄRDEN



KULTURVÄRDEN BREMEN 3

Följande text är ett koncentrat av värderingen i kulturmiljöanalysen (2022):

Kulturvärdena är främst kopplade till byggnadens tillkomsttid och funktion som Philips svenska huvudkontor. Anläggningen är ett tydligt uttryck för högmodernismens arkitektur med en komposition av höga och låga volymer, platta tak, fönsterband och rationell uppbyggnad. Den representerar en epok präglad av stark framtidstro, teknikoptimism och omsorg om arbetsmiljön.

FLYTTER FRÅN INNERSTADEN

Byggnaden visar hur företag under 1960-talet flyttade från innerstaden till halvcentrala lägen för att möta krav på logistik och parkering. Den är ett exempel på en multifunktionell anläggning där kontor, lager, verkstäder, representation och personalservice integrerades. Detta speglar tidens strukturomvandling från industri till tjänstebaserat näringsliv.

EXPONENT FÖR HÖGMODERNISMENS KONTORSHUS

Philipshuset är ett pedagogiskt exempel på tidens industriella byggande med prefabricerade betongelement och stålstomme,

vilket var banbrytande vid tiden. Fasadernas materialpalett – frilagd ballast, tegel och aluminium – markerar olika byggnadsdelar och illustrerar modernismens formspråk anpassat till prefab-teknikens ramverk. Hörsalen (Bremensalen) är särskilt värdefull som en välbevarad miljö med avancerad akustik och originalinredning i ljus trä, vilket ger både teknikhistoriska och arkitekturhistoriska kvaliteter.

TEKNISKT AVANCERAD ANLÄGGNING

Anläggningen var tekniktung med satsningar på rörpostsystem, avancerad ventilation, snabba hissar och en kylanläggning – ovanligt vid tiden. Hörsalen, även kallad elektronikstudion, var vid uppförandet en av Europas mest avancerade med akustiska lösningar och teknisk utrustning. Projektorrum och kontrollrum med originalapparatur finns kvar och ger höga teknikhistoriska värden.

PERSONALOMSÖRG OCH HIERARKIER

Byggnaden speglar tidens syn på arbetslivet med hierarkier manifesterade i separata direktionsutrymmen och representationsytor. Den visar också på en långt framskriden personalomsorg med motionslokaler, hälsovård, stora matsalar och terrasser för pauser – inslag som var ovanliga vid tiden.

TIDSTYPISK GESTALTNING AV UTEMILJÖN

Förgårdsmarken och terrasserna, ursprungligen gestaltade av Walter Bauer, uttrycker tidens ideal där grönska och uteplatser integrerades med byggnaden. Även om miljön är förändrad och delvis förvanskad, är strukturen fortfarande avläsbar och bidrar till förståelsen av helhetsgestaltningen.

Sammantaget har Bremen 3 höga kulturvärden kopplade till sin roll som tekniskt avancerat huvudkontor, sin arkitektur som exponent för högmodernismen och prefabbyggandet, samt sin sociala och landskapsmässiga gestaltning. Värdena har dock försvagats genom senare förändringar och borttagna inslag, vilket gör byggnadens historia mindre synlig i dag. Trots detta är byggnaden ett viktigt dokument över 1960-talets arkitektur, teknik och arbetsliv.



VÄRDEBÄRANDE KARAKTÄRSDRAG BREMEN 3

- Bremensalen (hörsalen) med fast inredning från 1960-talet.
- Hörsalens tillhörande utrymmen, såsom trappa med angränsande utrymmen i plan 2-4, gäller fast inredning och ytskikt från 1960-talet. Även rum som tidigare nyttjades som foajé på plan 3. Projektorrum med apparatur samt kontrollrum och mindre utrymmen.
- Hisshallar med väggar klädda med svart skiffer och klocka.
- Trappor och dörrar, 1960-tal.
- Fasadernas gestaltning och fasadmateriäl, 1960-tal.
- Terrasserna, som trots senare tillägg och material är en viktig struktur med arkitektoniska kvaliteter och som också beskriver för uppförandetidens syn på arbetsmiljö.
- Gårdsmiljöns struktur, i anslutning till byggnadens huvudentré med planteringskar med formgjuten, fint räfflad betongyta samt vattenbassängen.
- Förgårdsmarken intill Tegeluddsvägen som tillsammans med intilliggande fastigheters förgårdsmark bidrar till ett delvis grönt stråk och som skapar en tydlig avgränsning mot vägen.
- Parkeringsytor och invändiga lastytor.

KULTURVÄRDEN BREMEN 1

Följande text är hämtad i sin helhet från värderingen i kulturmiljöanalysen (2022):

Bremen 1 bedöms ha vissa kulturvärden som del av en större modernistisk anläggning, Philips svenska huvudkontor, vars verksamhet har haft stor betydelse för teknikutvecklingen på flera plan. Philips f.d. lagerbyggnad är den befintliga byggnad i kv. Bremen som har tydligast koppling till vad Stockholms stad tänkte sig för typ av bebyggelse här när området först stadsplanerades kring 1960.

I relation till Philips kontorsdelar och Bremensalen är den f.d. lagerdelen av mindre kulturhistorisk vikt, det gäller såväl till innehåll som till arkitektur och byggnadsteknik. Lagerdelen var inte på samma sätt som kontorshuset en föregångare inom prefabricerat byggande.

Lagret hade en relativt kortvarig funktion. Byggnaden har under lika lång tid använts som mediehus. Efter en prisad ombyggnad till TV-hus för TV4, en kanal som haft stor betydelse för mediasverige och populärkulturen, kan byggnaden tillmätas vissa samhällshistoriska värden. Byggnaden bedöms ha ett visst symbolvärde för kanalen.

VÄRDEBÄRANDE KARAKTÄRSDRAG BREMEN 1

Som lager till f.d. Philipshuset:

- Bevarad volym och fönsterband.
- Ursprunglig entré med trappor och väggpartier i betong. Markerad med en svagt utskjutande byggnadsdel.

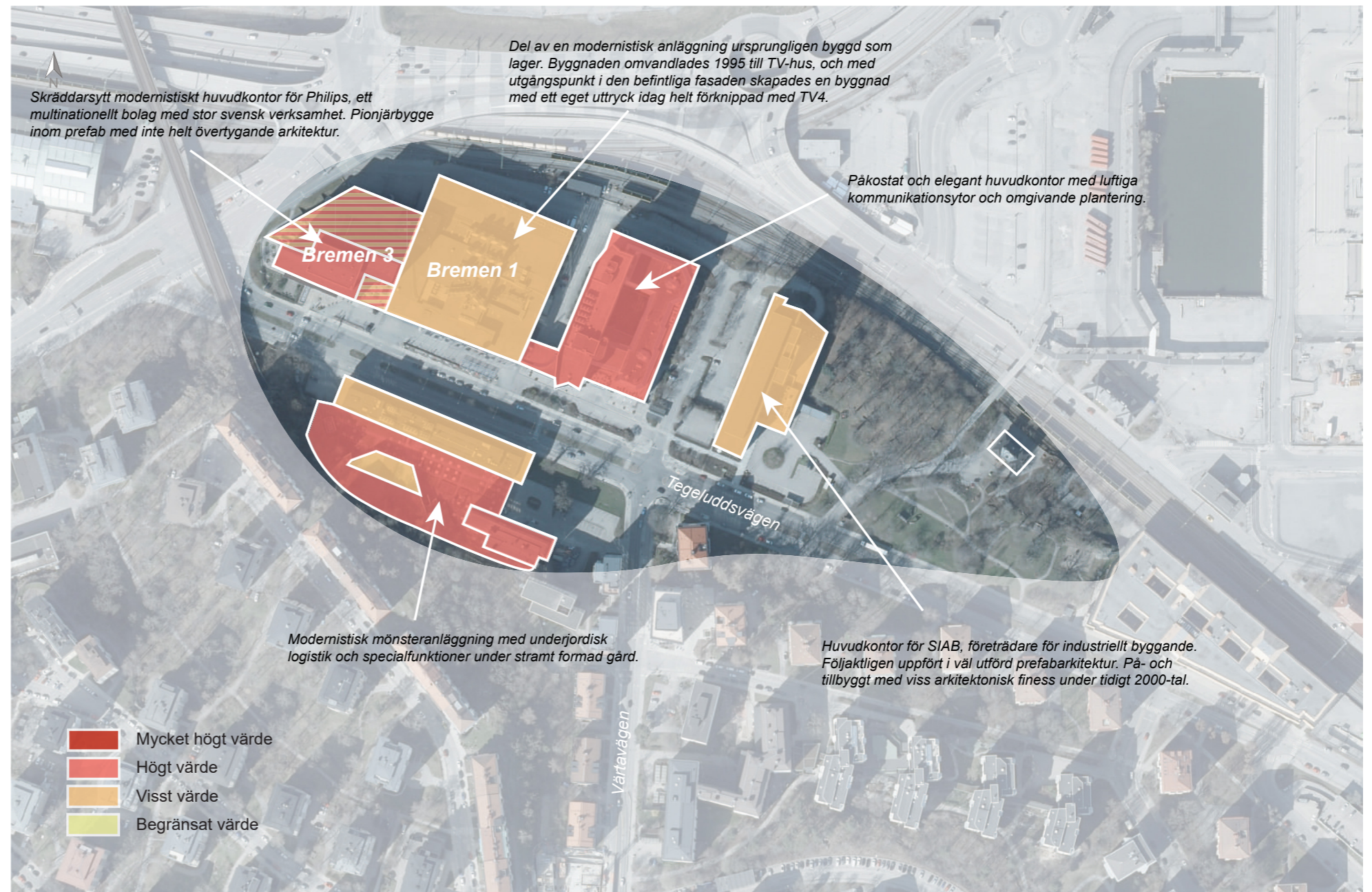
Som mediehus för TV4 :

- Markerad huvudentré mot Tegeluddsvägen.
- Invändigt studio 1 genomgående mellan bjälklag.



KULTURVÄRDEN KVARTERET

I kulturmiljöanalysen (Tyréns 2022) gjordes en värdeanalys för kvarteret Bremen och Smedsbacken. Byggnaderna har värderats enligt en fyrgradig skala. Bremen 1 har värderats till *visst värde*, medan Bremen 3 har bedömts till *högt värde* med lågdelar/terrass av *visst-högt värde*.



Bremen m.fl. Kulturmiljöanalys, Tyréns Sverige, 2022. Karta Lantmäteriet.

KARAKTÄRSDRAG KVARTERET

I kulturmiljöanalysen (Tyréns 2022) gjordes en kartläggning av värdebärande karaktärsdrag för kvarteret Bremen och Smedsbacken och miljön kring Tegeluddsvägen.



Bremen m.fl. Kulturmiljöanalys, Tyréns Sverige, 2022. Karta Lantmäteriet.



FÖRVALTNINGSRÅDET I STOCKHOLM

4

TEGELUDDSVÄGEN 3-5

EYP 44W

WBK 13U

3 PLANFÖRSLAGET

FÖRSLAGET I KORTHET

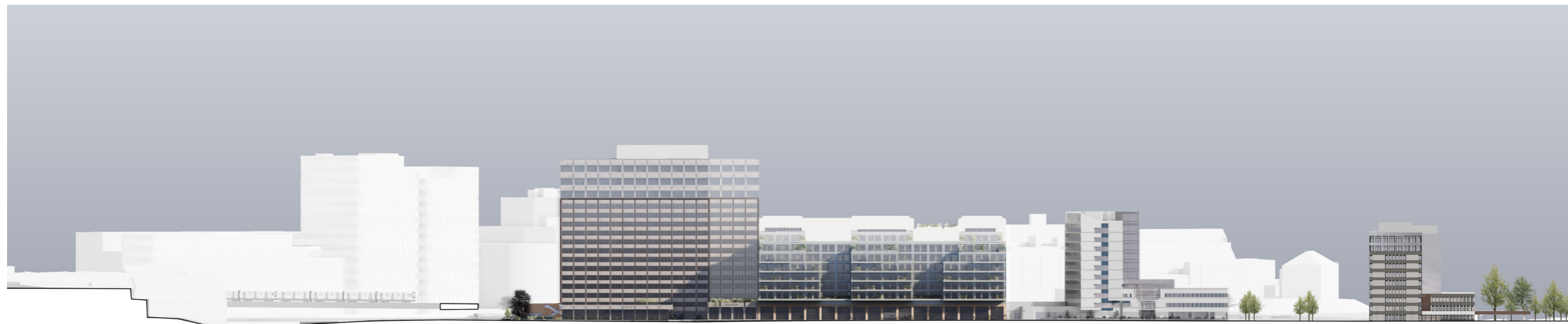
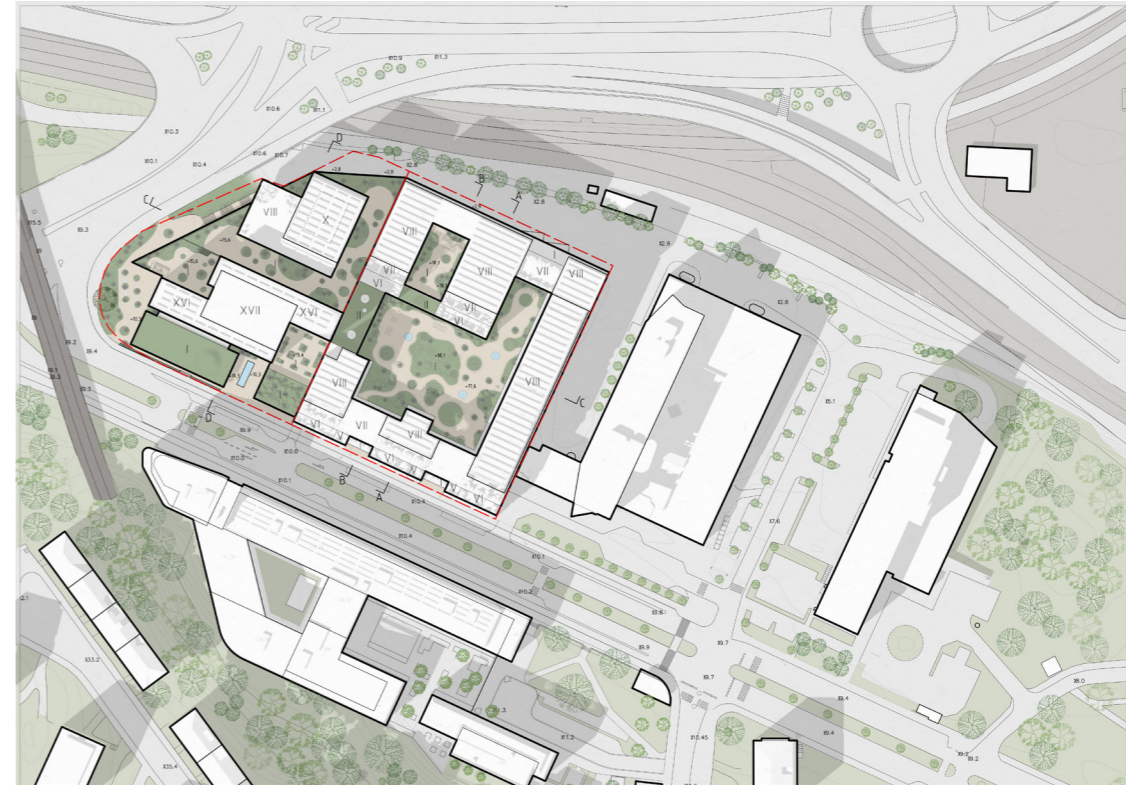
Planförslaget innebär utveckling av fastigheterna Bremen 1 och 3, två fastigheter vars bebyggelse är sammankopplad. Tidigare ägdes byggnaderna av samma fastighetsägare och var än mer integrerade. Idag ägs fastigheterna av två olika ägare.

Bremen 1, ursprungligen uppförd som lagerbyggnad för Svenska Philips och som sedan 1990-talets mitt huserat TV4, utvecklas genom till- och påbyggnad med kontor och bostäder. Delar av befintlig byggnad rivs. Fotavtrycket flyttas fram närmare Tegeluddsvägen. Här föreslås nya flerbostadshus i 6-8 våningar resa sig. Bottenvåningen mot Tegeluddsvägen blir uppglasad och lokaler möjliggörs. Nya bostadsvolymer uppförs i övrigt som påbyggnader längs befintlig byggnads sidor och runt en underbyggd gårdsyta.

Befintlig byggnad blir främst synlig mot norr. Den föreslås ändras avseende fasader och fönstersättning. Parkering anordnas i befintliga garageytor.

För *Bremen 3* föreslås att lågdelen mot norr rivs och ersätts med en ny byggnad som liksom befintlig lågdela är sammankopplad med befintligt höghus. I den nya byggnaden med 10 våningar möjliggörs för kontor och centrumverksamhet. Befintligt höghus föreslås byggas på med tre nya kontorsvåningar.

För att skapa goda entréförhållanden till den nya byggnaden samt till det befintliga höghuset föreslås två nya entrépaviljonger mot Tegeluddsvägen. Entrépaviljongerna syftar även till att motverka det som förstudien beskriver som ett överbrett gaturum med bristande urban karaktär, genom att tydligare definiera gaturummet och stärka platsens stadsmässighet. Mellan paviljongerna skapas en entréplats, till vilken den befintliga fontänen föreslås flyttas (rekonstrueras) och fungera som ett identitetsskapande inslag. Garageinfart och markparkering förläggs till fastighetens norra sida för att avlasta gaturummet och ge företräde åt vistelse och entréer.



Övre: Situationsplan över planområdet. Nedre: Gatuelevation Tegeluddsvägen. Koponen Stenqvist.



Perspektiv från syd. Koponen Stenqvist.

FASAD SYD - TEGELUDDSVÄGEN



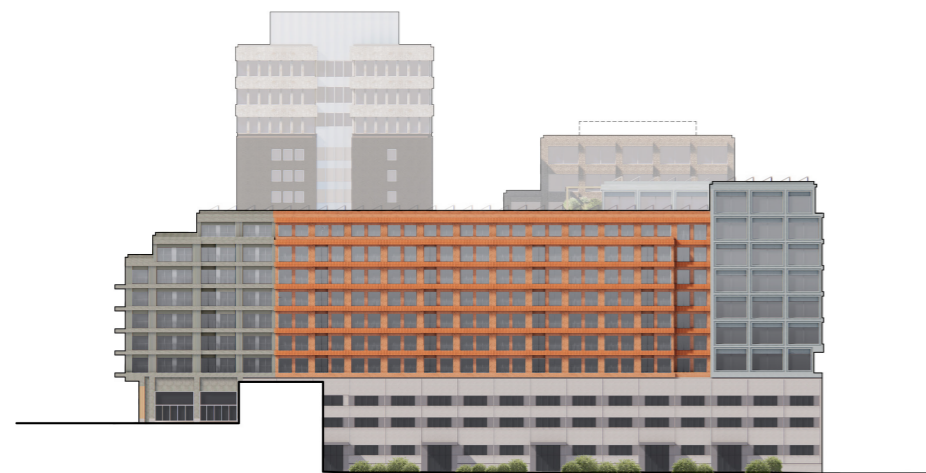
FASAD SYD
1500
0 10 m 20 m

FASAD NORD - TEGELUDDSVÄGEN NEDRE



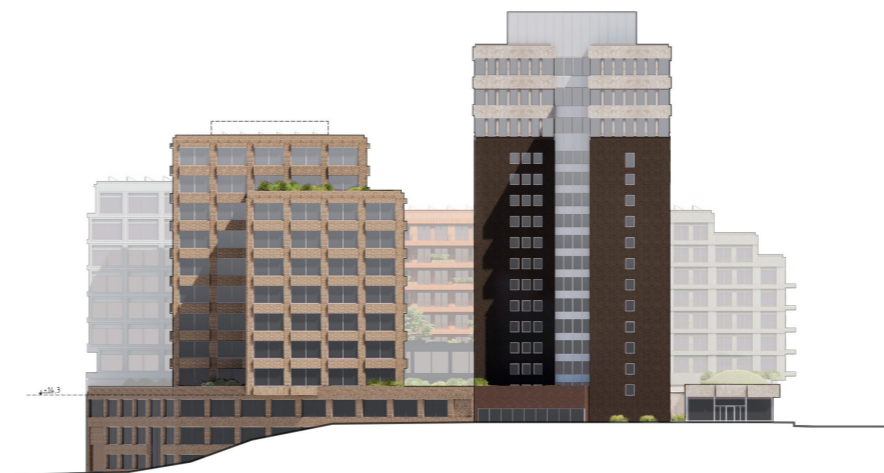
FASAD NORD
1500
0 10 m 20 m

FASAD ÖST - GRÄNDEN



FASAD ÖST
1500
0 10 m 20 m

FASAD VÄST - LIDINGÖVÄGEN



FASAD VÄST
1500
0 10 m 20 m

Fasader. Koponen Stenqvist.

4 KONSEKVENSER FÖR KULTURMILJÖN

KONSEKVENSER BREMEN 1

Rivning av delar, till- och påbyggnad till blandstadskvarter

Bremen 1 föreslås omvandlas till ett blandat kvarter där bostäder och kontorsytor tillkommer och där interngatan/ förgårdsmarken mellan befintlig byggnad och Tegeluddsvägen bebyggs.

Delar av befintlig byggnad rivs, däribland den lilla entrébyggnad som finns mot Tegeluddsvägen. I tillbyggnaden mot Tegeluddsvägen föreslås bostadsentréer, entré till cykelrum och garageinfart samt mindre butikslokaler och möjlighet till en entré för en livsmedelsbutik.

Längs Tegeluddsvägen och längs östra delen av fastigheten byggs bostäder i sju våningar. Mot Tegeluddsvägen i söder föreslås bostäderna få balkonger. Olika typer av indrag görs för terrasser på olika nivåer. Bostäderna i den östra flygeln får balkonger mot gården.

I de bullerutsatta lägena mot norr uppförs kontor i sex och sju våningar. Kontorslokalerna har högre våningshöjder än bostäder varför det ryms färre våningar inom liknande volymer. Kontorsbyggnaderna ges dock även andra planmått med djupare plan som dras in längre mot gården.

Gården som alltså är underbyggd med befintlig lagerbyggnad föreslås planteras och användas för vistelse.

En envåningsbyggnad kopplar samman bostäder och kontorsvolymer längs västra delen av fastigheten.

De delar av befintlig byggnad som bevaras blir synliga mot Nedre Tegeluddsvägen och trafikmiljön i norr samt i öster längs interngatan mellan byggnaden och Bremen 2. För bevarad byggnad föreslås att fasaderna återfår mer av sin ursprungliga karaktär där betongelement med synliga skarvar och en strikt repetitiv fönstersättning kännetecknade arkitekturen. Befintliga större fasadöppningar som förstörats efter att byggnaden stått färdig föreslås sättas igen. Eftersom ursprungliga fasader av betongelement hade bristande värmeisolering kan inte fasaderna återställas utan den ursprungliga karaktären behöver återskapas med nytt fasadmaterial.



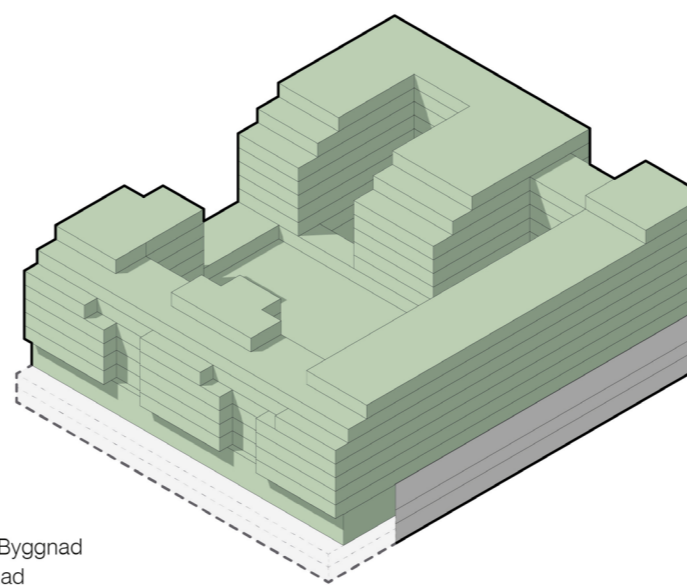
Övre: Befintlig vy, Tegeluddsvägen från Smedsbacken mot Bremen.
Nedre: Samma vy, perspektiv. Koponen Stenqvist.

Ändring till diversifierat kvarter med bostäder

Den ändring som föreslås mot Tegeluddsvägen, med framflyttat fasadliv och gavelmotiv, knyter an till de visioner som redogörs för i förstudien för Tegeluddsvägen. Avsikten att skapa blandstad och introducera bostäder på norra sidan av vägen är förankrad i 2000-talets idéer om integrerade miljöer där verksamheter och bostäder blandas och där det finns både s.k. dag- som nattbefolkning. Detta planeringsideal bryter helt mot den modernistiska planeringsdoktrin som format området och där olika funktioner åtskiljs från varandra enligt principen om zonerings. Detta sätt att se på staden och som får sitt kulturhistoriska kanske mest intressanta uttryck i ABC-städerna Vällingby, Farsta m fl, var helt förhärskande under årtiondena runt 1900-talets mitt. I detta fall är zoneringsstanken manifesterad genom den breda Tegeluddsvägen som skiljer det befintliga bostadsområdet från verksamheterna vid Värtabanan. Kontorskvarteret Smedsbacken bryter delvis mot funktionssepareringen eftersom det ligger söder om Tegeluddsvägen, här bidrog istället topografiska skillnader till en tydlig åtskillnad mellan bostäder och verksamheter. Kvarteret Smedsbacken var heller inte avsett att rymma bullrande eller störande verksamhet.

De bostäder som fanns norr om Tegeluddsvägen i nuvarande Finlandsparken och österut revs vid 1900-talets mitt, de sista försvann på 1970-talet.

Att bostäder nu föreslås införas i vad som planerats för och som hittills varit ett verksamhetsområde innebär ett stort steg i områdets utveckling. Från kulturmiljösynpunkt är det främst den historiska läsbarheten som påverkas. Det kommer inte bli inte lika uppenbart hur starkt den modernistiska stadsbyggnadsidéen kom att präglad denna del av innerstadens yttre krans. Det kommer däremot vara uppenbart att bostäderna tillkommit en bit in på 2000-talet och en god läsbarhet kring den historiska utvecklingen överlag bedöms ändå bibehållas.



Övre: Tegeluddsvägen, vy mot Bremen 2, 1 och 3. Kvarteret utgör tillsammans med kv. Smedsbacken ett kluster av kontors- och verksamhetsbyggnader från 1960-90-talen, ursprungligen huvudkontor för flera stora svenska och internationella bolag.

Nedre: Diagram som visar Bremen 1 med befintliga och föreslagna tillägg. Underjordiska delar under befintlig förgrävsmark bevaras. Koponen Stenqvist.

Förgårdsmarken minskar

Ett inslag som är starkt förknippat med planeringstankarna från 1950- och 60-talen är förgårdsmarken med den interna parallellgatan till Tegeluddsvägen. I stadsplanen från 1961 var denna markremsa avsedd att byggas under med garage och även ovan mark nyttjas för parkering, ett grepp som också förverkligades. I och med tillbyggnaden och det framflyttade fasadlivet mot Tegeluddsvägen nära på bryts detta konsekventa motiv som präglar kvarteret.

Inom Bremen 1 blir förändringen stor, 2 meter bred förgårdsmark blir kvar. Remsan med förgårdsmark är i första hand avsedd att tas i anspråk av verksamheter och butiker i gatuplan. Illustrationer över Tegeluddsvägen visar hur remsan kan användas för t.ex. uteserveringar eller försäljning av blommor för att på så vis levandegöra och aktivera gaturummet. Befintligt kar för rökgasevakivering och plantering som skiljer fastigheten från gatumarken rivs.

Inom fastigheten bedöms inga befintliga element på förgårdsmarken ha några betydande värden. Karet för rökgasevakivering och plantering är uppbyggt av standardiserade betongelement. Parkeringsplatser finns kvar men har minskat i omfattning.

Att förgårdsmarken bebyggs bidrar till en försvagad läsbarhet kring planeringstankarna från tiden kring 1960. Trafik och parkering hade då något av en huvudroll i stadsplanerna, vilket här manifesterades i en långsträckt och väl synlig parkeringsyta. Samtidigt fanns det ambitioner om att låta gatorna kantas av grönska. Att parkeringsytorna och den förhållandevis enkla planteringsytan utgår bedöms inte ge någon långtgående påverkan på kulturvärden. Att det för kv Bremen konsekventa greppet med förgårdsmark reduceras innebär dock en minskad möjlighet att förstå strukturen i verksamhetsområdet och gör förgårdsmarken framför grannfastigheterna svårare att förstå. Samtidigt tydliggör det framflyttade fotavtrycket var 1960-talets planeringsideologi frångåtts.

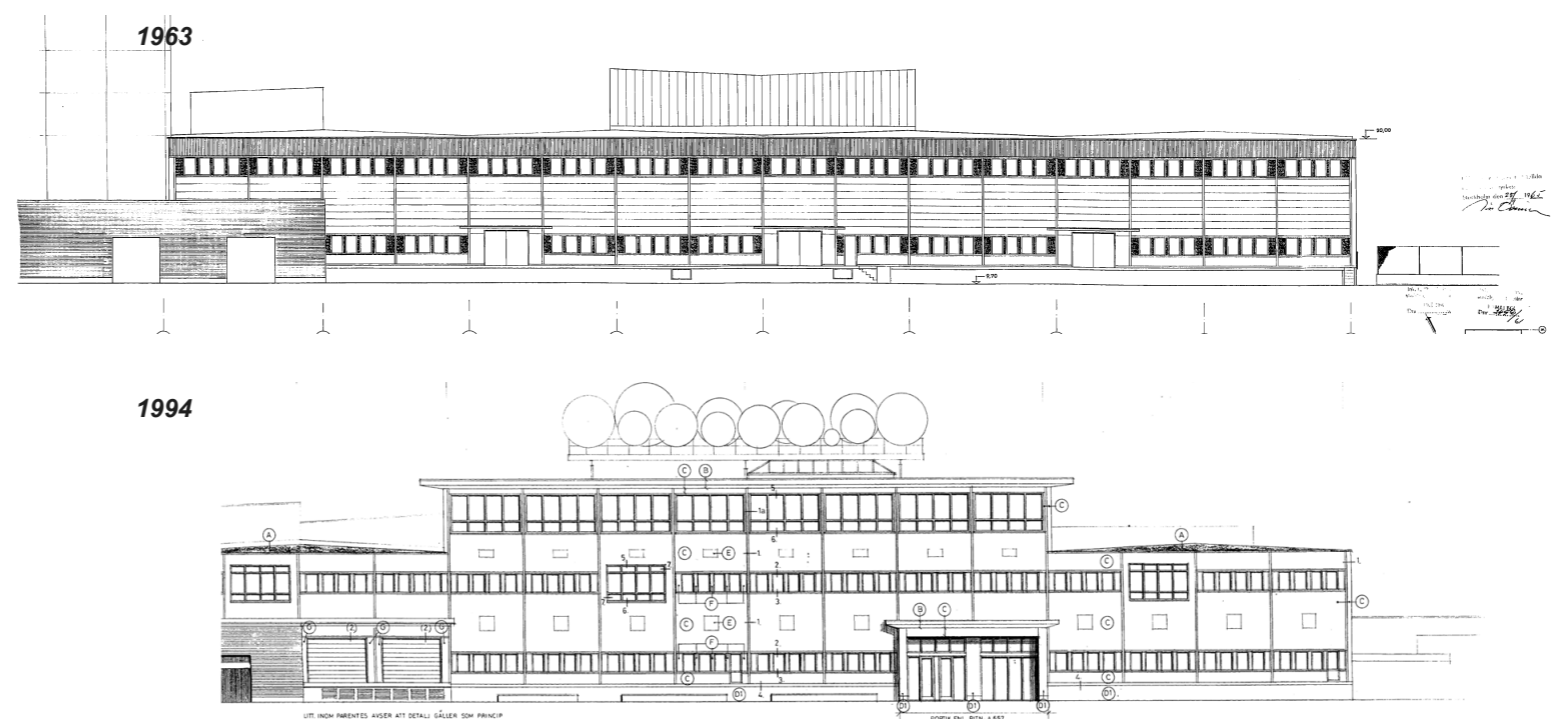


Idag finns väl tilltagen förgårdsmark utmed Tegeluddsvägen.

Rivningar

Delar av befintlig byggnad rivs för att möjliggöra till- och påbyggnad. Takupbyggnaderna som tillkommit under 1990-talet och senare, inklusive takterrass, rivs. Rivningen av dessa övre delar får främst konsekvenser för läsbarheten avseende TV4:s verksamhet på platsen.

Rivningen av den något märkliga och undanskymda entrén som hört till lagerfunktionen påverkar dock värden knutna till den ursprungliga anläggningen. Det brutalistiska formspråket med mönstergjuten betong inne i den öppna entrébyggnaden var högaktuellt vid tiden då byggnaden uppfördes. Rivningen av detta undanskymda utrymme – det bör påpekas att entrébyggnaden utifrån lätt läses som en lastöppning – innebär att ett formstarkt element som efter 1990-talsombyggnaden är det enda som tydligt visar när byggnaden ursprungligen uppfördes, försvinner. Detta påverkar även läsbarheten mer generellt om verksamhetsområdets tillkomst.



Fasadritningar. Övre visar ursprungligt bygglov från 1963 och nedre ombyggnaden för TV4 mitten av 1990-talet. Den centrala upphöjda delen föreslås rivas. Källa: Stockholm stads bygglovarkiv

Bild till vänster visar entrén till den f. d. lagerbyggnaden som rivs vid ett genomförande av planen.

Lagerkaraktären väl läsbar

I samband med till- och påbyggnaden föreslås befintlig byggnad ändras ifråga om fasadutformning och färgsättning. Ambitionen är en återgång till lagerbyggnadens ursprungliga strikta och repetitiva karaktär där betongelementens skarvar och fönsterband gav en konsekvent och tydlig arkitektonisk verkan. De delar av fönsterbanden som blivit högre föreslås återgå till ursprunglig omfattning. Den röda putsen föreslås utgå. Hur fasaderna ska få en utformning som ligger närmare den ursprungliga karaktären är inte studerat mer än översiktligt i detta läge.

Från kulturmiljösynpunkt bedöms det vara positivt för läsbarheten av områdets tillkomst om lagerkaraktären åter blir tydligare. Med en återgång till karaktären av en modernistisk prefabricerad elementfasad blir det lättare att förstå när byggnaden är uppförd. Släktskapet stärks med högdelen inom Bremen 3 och det blir mer uppenbart att byggnaderna har en gemensam historia. Eftersom det i detta skede inte är känt vad fasaden behöver genomgå för att återfå mer av sin ursprungliga verkan är det svårt att bedöma konsekvenserna fullt ut.

Klart är att oavsett fasadens ytskikt och exakta kulör innebär en återställd rytm och modulindelning ett förstärkt arkitektoniskt släktskap med befintliga delar inom Bremen 3.

Den konsekventa och enhetliga fasadutformningen bedöms också på ett välgörande sätt göra byggnaden till en solid bas för de föreslagna påbyggnaderna och därigenom ge nödvändiga förutsättningar för en god arkitektonisk helhetsverkan. En slät putsfasad lika den befintliga skulle innebära arkitektoniska utmaningar då påbyggnadernas fasader föreslås blir mer plastiska och kraftfulla i uttrycket.



Genom större fönsterpartier och förändrad fasadbehandling har byggnadens ursprung som lager blivit svårare att läsa. De delar av befintlig byggnad som bevaras föreslås återfå sin strikta, upprepande fasadutformning men i ändrad tappning, se visionsbild på nästa sida och s.34.



I vyn är Gärdeshöjdens ett centralt inslag eftersom dess byggnader syns både i fonden av gränden och ovan Bremen 1. Såväl sammanbyggda hus i raden längs Smedsbacksgatan och punkthus längre söderut kan urskiljas. Både det s.k. KM-huset och BP-huset inom Smedsbacken 25 framträder och bidrar med en djupverkan.



Koponen Stenqvist.

Påbyggnaden av KM-huset skymmer BP-huset och de delar av Gärdeshöjden som syns i fonden av gränden. Påbyggnaden inom Bremen 3 döljer de byggnader som idag syns ovan befintlig byggnad. Mindre delar av de översta våningarna på ett par av Gärdeshöjdens hus blir fortsatt synliga.

Svag läsbarhet kopplad till TV4

1990-talets ombyggnad för TV4 är starkt präglade för hur byggnaden upplevs visuellt. Det är också som hemvist för TV4 som byggnaden är känd idag. Genom de rivningar som krävs, genom tillbyggnaden mot Tegeluddsvägen samt de ändringar som föreslås avseende de fasader som fortsatt blir synliga kommer läsbarheten av TV4:s verksamhet på platsen bli svag.

Rivningarna innebär att TV4:s centralt placerade entré mot Tegeluddsvägen utgår. Samma sak gäller antenner och sändutrustning. Med den återgång av övriga fasader mot ett elementutförande med jämnhöga fönsterband som föreslås och ändrad färgsättning blir de inslag som knyter byggnaden till TV4 uttraderade.

Återgången mot en betongelementfasad kan alltså sägas stärka läsbarheten avseende byggnadens tillkomst och dess första period som lager för svenska Philips. Den lika långa period som byggnaden varit TV-hus för den största utmanaren till public service kommer inte längre komma till uttryck. Det påverkar förståelsen för hur verksamhetsområdet relativt tidigt ställdes om och anpassades till nya funktioner i ett mer kontorsinriktat och tjänsteproducerande stockholmskt näringsliv.

Riksintressets uttryck *byggnaderna för press, media, förlag och teknisk kommunikation* bedöms i viss utsträckning påverkas negativt av att spåren av tiden som TV-hus blir få och svaga.



Genom ändrad färgsättning och återställda fönsterband kommer byggnadens karaktär ändras och spåren av TV4:s tid i byggnaden blir svaga.

Utformning av nya byggnadsvolymer

De nya byggnadsvolymer som föreslås inom Bremen 1 redovisas i detta skede som rätvinkliga volymer med tydlig strukturering av fasader. Betoning av bjälklag och kraftig relief runt stora fönsteröppningar ger en bearbetning av en rationell grundkaraktär som bedöms samspela väl med den befintliga byggnaden. En föreslagen variation i kulör och fasaduttryck mellan de olika påbyggnadsvolymerna men en enhetlig hantering av sockeln gör att den befintliga byggnaden framstår som en självständig bas som mot norr och nordost även framgent har ett ansenligt fotavtryck.



Perspektiv, nedre Tegeluddsvägen. Koponen Stenqvist.

Påverkan på omgivningen

Volymtilläggen inom Bremen 1 påverkar närområdet och omgivningarna på flera sätt:

Tätare gaturum och mer stadsmässighet längs Tegeluudsvägen

Genom planförslaget förändras Tegeluudsvägens karaktär och det främst genom de tillkommande bostadsvolymer inom Bremen 1. Gaturummet snävas in genom framflyttad fasad. Läget mitt emot det långa gathuset inom Smedsbacken 25 gör att gatan lokalt får en betydligt mer stadsmässig karaktär. Detta förstärks genom de nya byggnader och extra våningar som den nya detaljplanen för kv. Smedsbacken medger. Till förskjutningen mot en mer urban karaktär bidrar även utformningen av den tillbyggda volymen inom Bremen 1. Genom ett direkt möte med gatan i form av en hög markerad sockelvåning med flera entréer och glaspartier innebär det nya inslaget en påtaglig förändring gentemot gatans befintliga karaktär. Det ska dock påpekas att det i befintlig situation förekommer lokaler och entréer mot gatan på den berörda sträckan.

Förändringen av gaturummet och den ökade stadsmässigheten görs på en begränsad del av Tegeluudsvägen men effekterna blir att gatans karaktär av historisk gräns mellan två olika bebyggelsegrupper försvagas mer allmänt. Det framflyttade fasadlivet blir märkbart även på större avstånd när man rör sig längs gatan. Genom den utpräglade stadsmässiga bottenvåningen blir den ändrade karaktären begriplig och det framgår väl att man medvetet sökt förändra gatans och miljöns karaktär från en gata som avskiljer delområden till en som kopplar samman dem.



Tegeluudsvägen från öst med Smedsbacken 25 till vänster och Bremen 2 närmast till höger. Övre bild visar nuläget. Nedre bild är visualisering av nya handels- och bostadsdelar inom Bremen 1 som tar ett kliv ut mot gatan samtidigt som gångbanan breddas. Koponen Stenqvist.

Ändrad relation med Bremen 3

I sin ursprungliga form var Philips anläggning ett skolexempel på en modernistisk komposition där funktionen styr formen. Lagerbyggnaden var låg och utbredd medan kontorshuset var slankt och låg luftigt till för att optimera ljusförhållanden och utblickar. På så sätt blev anläggningen också ett pedagogiskt exempel på den modernistiska förkärleken för att strukturera anläggningar i låg- och högdelar.

Genom tillägg av byggnader med upp till sju våningar och framflyttat fasadliv inom Bremen 1 får befintlig högdelen inom Bremen 3 en minskad betydelse sett från Tegeluddsvägens centrala del och från stadsrummet norr om kvarteret. Nya byggnader skymmer den befintliga högdelen och innebär att dess dominanta verkan vid Tegeluddsvägen och i området i stort förändras märkbart.



Växelspelet mellan den låga Bremen 1 och höga 3:an är ett typexempel på en modernistisk komposition.

Vid Tegeluddsvägen kommer högdelen uppbyggnad i två lameller hopkopplade med en central kärna inte längre bli tydligt avläsbar annat än från punkter väster om byggnaden. Detta kompenseras dock av föreslagen påbyggnad inom Bremen 3, se vidare nedan. Byggnadens verkan som en hög skiva omgiven av luft och himmel påverkas dock även från väster. Denna verkan blir mindre tydlig men utgår inte.

När det gäller den karaktäristiska uppdelningen i hög- och lågdelar består den delvis inom Bremen 3. Även greppet att låta bebyggelsen inom Bremen 1 ha en verkligt markant sockel ovan vilken bostäderna reser sig bedöms bidra till en begränsad men fortsatt läsbarhet att platsen karaktäriseras av ett spel mellan vertikala och horisontella element.



Visualisering, motsvarande vy från Tegeluddsvägen. Koponen Stenvqvist.

Minskad synlighet för Bremen 2

Kontorsbebyggelsen inom Bremen 2 bedöms ha särskilda kulturvärden. Kontorskomplexet har en komposition med flera olika volymer men där den höga skivan som står i väster svarar för den huvudsakliga arkitektoniska verkan mot omgivningen.

Genom de nya volymerna inom Bremen 1 kommer skivbyggnadens synlighet bli mindre. Längs Bremen 3:s östra del föreslås sammanhängande byggnadskroppar i befintlig byggnads fulla längd och därtill med utökat fotavtryck mot Tegeluddsvägen i söder. Det innebär att siktinklarna där man kan läsa hela skivan och få grepp om dess uppbyggnad snävas in märkbart. De avsmalnade och särskilt bearbetade gavarna kommer fortsatt vara starkt framträdande medan det vertikala glasade burspråk som bryter fasadens längd kommer bli betydligt mindre tongivande.

Den arkitektoniska idén och helheten kommer fortsatt vara möjlig att förstå från punkter längs Tegeluddsvägen, från Lidingövägen och Värtaverket men byggnadens verkan i stadslandskapet kommer att försvagas märkbart.

Till denna ändrade situation för Bremen 2 bidrar även föreslagen bebyggelse inom Bremen 3 och planerad bebyggelse inom Starkströmmen.

Sett från Gärdeshöjden och utsiktspunkterna vid Smedsbacksgatan kommer en liknande effekt uppstå, det kommer vara från en begränsad sträcka som skivbyggnadens form kommer att kunna läsas. I detta fall ger planerad bebyggelse inom Smedsbacken 25 upphov till kraftig inskränkning av synligheten för Bremen 2 om den realiserar, oavsett kommande förändring inom Bremen 3.

Längs Tegeluddsvägen kommer Länsförsäkringars kontorshus inte alls påverkas i samma utsträckning. Från korsningen med Värtavägen kommer fortsatt samtliga volymer vara väl läsbara och byggnaden kommer härifrån bibehålla sin roll som det kanske mest intresseväckande och genomarbetade byggnadsverket i verksamhetsområdet.

Minskad synlighet för Gärdeshöjdens bostadsbebyggelse

Genom den begränsade byggnadshöjden innebär lagerbyggnaden som konverterats till TV-hus ingen större inskränkning för hur Gärdeshöjdens mer eller mindre sammanhängande bostadsbebyggelse på krönet söder om dalgången framträder. De putsade byggnaderna från 1930- och 40-talen utgör ett av de starkare elementen i det glesa och öppna stadslandskapet. Även grönskan i slänten nedanför byggnaderna är synlig.

När befintlig byggnad byggs på med fem våningar (upplevs som sex våningar ovan befintlig bas) kommer bostadsbebyggelsen och grönskan till delar få en försvagad roll. Platser och stråk som påverkas och varifrån Gärdeshöjdens bostadshus inte kommer att vara lika synliga och tongivande som idag är belägna norr om Bremen 1. Från Jägmästargatan kommer synligheten utgå men där har man redan idag begränsad kontakt med Gärdeshöjden. Effekten blir framförallt tydlig från Hjorthagsmotet och från entrétorget och parkeringsplatserna tillhöriga Värtaverket, liksom från verkets ursprungliga kontorshus (Jägmästargatan 2A). Här ser man idag ett stort antal av Gärdeshöjdens byggnader och kan avläsa att det innanför "muren" av sammanbyggda byggnader står friliggande högre punkthus.

En betydande del av inskränkningen i Gärdeshöjdens synlighet skulle oavsett planerna inom kv. Bremen uppstå då utökad planerad bebyggelse inom kv. Smedsbacken realiserar.

Från punkter nordväst och nordost om Bremen 1, exempelvis vid Hjorthagsmotets cirkulationsplats och från smalhusen i Hjorthagen, kommer kontakten med Gärdeshöjden vara relativt god på "utsidan" av befintlig bebyggelse inom Bremen 2 och 3. Ny bebyggelse inom kv. Starkströmmen kommer dock när den realiserar minska den visuella kontakten mellan smalhusen i Abessinien och Gärdeshöjden.

Påverkan på utblickar från Gärdeshöjden

Från utsiktsplatser och gångväg på utsidan av byggnaderna vid Smedsbacksgatan, samt från lägenheterna i kv Smedsbacken, innebär den begränsade höjden på Bremen 3 att den visuella kontakten är god med Värtaverket, Energihamnen och delar av Lidingö. Hjorthagens kyrka är synlig från vissa punkter.

Vid föreslagen påbyggnad av Bremen 1 bedöms merparten av denna kontakt förloras. Det innebär att möjligheter att förstå sammanhangen inom denna del av staden och dess omgivning försvinner eller försvagas. Idag erbjuder utsiktspunkterna en viss

överblick över Värtaverket med dess olika byggnader och anläggningar. Inifrån bostadshusen är det främst lägenheterna i de nedre våningsplanen som påverkas i detta avseende, medan möjligheten att från de övre våningplanen blicka ut över Värtaverket och delar av Lidingö kvarstår.

De möjligheter till förståelse för sammanhang och upplevelser som finns från utsiktsplatserna kommer oavsett utvecklingen inom kv Bremen påverkas långtgående om planerad bebyggelse inom kv Smedsbacken förverkligas.



Kv Bremen sett från Gärdeshöjden. Mellan högdelarna på Bremen 1 och 2 ser man delar av Värtaverket och delar av Lidingö.



Philipshuset har i befintlig situation en roll som fondbyggnad även om byggnadens vinkel inte överensstämmer med gatans. Bremen 3 är väl synlig genom grenverk och såväl KM-huset som BP-huset inom Smedsbacken 25 kan urskiljas. Ovan BP-huset reser sig den sentida byggnaden inom kv. Ordonnansen. Vänster om Philipshuset syns delar av grönskan på Gärdeshöjden och delar av en husrad vid Smedsbacksgatan.



Koponen Stenqvist.

Genom planförslagets volymtillägg blir endast en liten del av Philipshusets befintliga fasader synliga men den föreslagna påbyggnaden blir framträdande och innebär att byggnaden fortsatt får en tongivande men avsevärt ändrad roll. Fondmotivet med en stark solitär ersätts av en ny stadsfront. Ny byggnad inom kv. Starkströmmen på gatans högra sida smalnar av perspektivet och skymmer delar av Philipshuset.

Nya byggnadsvolymer döljer bebyggelsen och grönskan på Gärdeshöjden och byggnaderna i kv. Smedsbacken.



Från denna punkt uppfattas Philipshuset som solitärt och dominant med viss motvikt i den långsträckt kontorsskivan inom Bremen 2. Mellan de två högdelarna är TV4:s antenner ett framträdande inslag. Ovan antennerna syns kv. Ordonnansen och BP-huset samt något av Gärdeshöjdens grönska och bostadsbebyggelse. Till höger om Philipshuset syns tunnelbanebron och ovanför den bergsformationer med löv- och barrträd på Gärdeshöjden. Både punkthus och sammanbyggda bostadshus kan urskiljas liksom mer sentida bostadshus i höger bildkant.



Koponen Stenqvist.

Ny byggnad inom kv. Starkströmmen skymmer merparten av Gärdeshöjdens terrängformationer och bebyggelse. Höjden blir fortsatt möjlig att uppfatta till höger om Philipshuset. Den nya konfigurationen inom Bremen 3 med ny lågdel, nya höga volymer i norr och påbyggnad av befintlig högdal blir väl läsbar.

Nya volymer inom Bremen 3 och 1 döljer de delar av Gärdeshöjden och kv. Smedsbacken som syns i befintlig situation. Betydande delar av Bremen 2 skymms och den idag solitära kontorsskivan inordnas i en mer sammanhängande stadsfront.

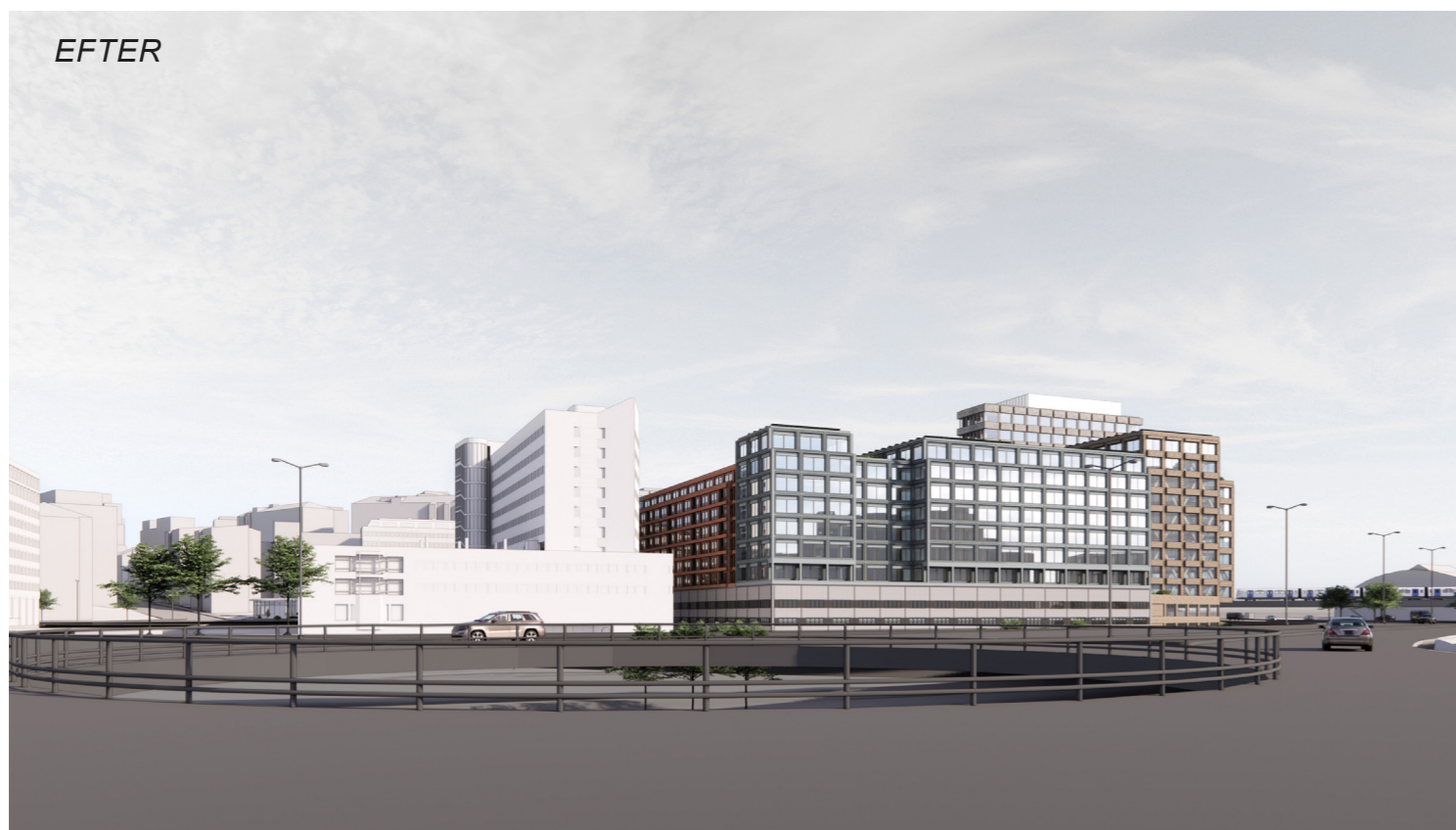
Vypunkten överensstämmer inte helt med före-bilden.

FÖRE



I bilden är Bremen 2 tongivande och dess uppbyggnad i låg- och högdelar framgår väl. Bremen 1 med den horisontella verkan, den röda fasaden och antennerna har också en central plats i vyn. Philipshusets högdela är också markant och bildar en övergång mellan Gärdeshöjden och dalgången med Storängsbotten. Gärdeshöjdens bebyggelse upplevs tät och samlad. Både sammanbyggda hus och punkthus kan avläsas.

EFTER



Koponen Stenqvist.

Den föreslagna utvecklingen inom Bremen 1 ger en markant stadsfront och kvartersform centralt i vyn. Befintlig byggnads horisontalitet betonas. Nya byggnader i norra delen av Bremen 3 förlänger fronten och bidrar till att Philipshusets befintliga fasader döljs. Påbyggnaden av högdelen innebär att byggnaden fortsatt blir möjlig att identifiera.

Till höger om Bremen 2 blir endast en mindre del av Gärdeshöjden synlig medan synligheten för de byggnader som i bilden är belägna till vänster om Bremen 2 inte påverkas. Upplevelsen av Bremen 2 påverkas inte långtgående.

KONSEKVENSER BREMEN 3

Rivning av lågdelen

Förslaget innebär att en stor del av befintlig bebyggelse rivs när lågdelen i norr ger plats för ny byggnad med tillhörande ny lågdelen som ansluts till de delar av befintlig byggnad som bevaras.

Rivningen är omfattande till utsträckningen och omfattar delvis ursprungliga logistik- och parkeringslösningar, företeelser som pekats ut som värdebärande i kulturmiljöanalysen. Även de f.d. matsalarna och sällskapsrummen som är väl framträdande genom sin takform och det avvikande fasadmaterialet, svart plåt, omfattas av rivningen. På insidan är dessa lokaler, liksom den stora merparten av de dagsljusförsedda ytorna, ombyggda. Den välbevarade och såväl arkitektoniskt som teknikhistoriskt intressanta Bremensalen påverkas inte av rivningen.

Lågdelen som rivs har en för 1960-talet och högmodernismen typisk uppbyggnad med sammanhängande fönsterband och fasader i rött tegel. Som påpekats i kulturmiljöanalysen är dock den arkitektoniska verkshöjden inte övertygande och utrymningstrapphusen som tillkommit har inneburit en markant störning eftersom de bryter fönsterbanden och därmed förtar mycket av det rationella uttrycket. Som helhet har lågdelen inte bedömts ha särskilda kulturvärden.

Rivningen bedöms trots omfattningen inte innebära att fastighetens kulturvärden försvanskas. De värdebärande delar som påverkas är invändiga och inte unika (likt Bremensalen). Genom att ny byggnad som ersätter de delar som rivs utförs med en markerad lågdelen förloras inte det viktiga modernistiska motivet med kontrast mellan låga och höga byggnadsvolymer inom samma anläggning.

Lågdelen mot norr som föreslås rivas har med undantag för garage- och lastfunktioner inte bedömts vara värdebärande. Trapphusen som tillkommit har försvagat den ursprungliga strikta och rationella kompositionen som matsalarna med avvikande form och material bröt mot. Till vänster i bild syns fasad av Bremen 1 som motbyggs med ny lågdelen inom Bremen 3.



FÖRE



Från tunnelbanan är det idag möjligt att avläsa Philipshusets uppbyggnad. Högdelen volym med två sammankopplade skivor framstår liksom lågdelen med olika delar såsom den uppglasade spetsen mot Lidingövägen. Bortom Bremen 3 kan Bremen 1 med de karaktäristiska röda fasaderna och antennerna lätt uppfattas. Bremen 2 med sin raka taksiluett bildar en markant horisontell motvikt till Philipshuset. Till vänster om kontorsskivan syns Scandic Södra Kajen (f.d. Ariadne) och en ny byggnad inom kv. Hangö. Till höger om Philipshuset syns KM-huset, samt något av BP-huset inom kv. Smedsbacken och av grönskan i Gärdeshöjdens norrsluttning.

EFTER



Koponen Stenqvist.

Planförslaget innebär tillsammans med detaljplanen för kv. Smedsbacken en betydligt mer vertikalt betonad bebyggelse i stadsbilden. Tegeluddsvägen får ett mer slutet gaturum och stadsbilden tätas till med kortare siktdjup även inom Bremen 1 och 3. Bremen 2 blir endast synlig som en ljus linje ovan ny bostadsbyggnad inom Bremen 3.

För Bremen 3 blir högdelen förändrade form och verkan avläsbar. Det framgår väl hur kärnan mellan skivorna förlängs och fasadutformningen med fönsterband kontrasterar på ett väl läsbart sätt mot befintliga gavlar mer slutna utformning. Ett tydligt släpp finns mellan högdelen och de nya volymerna i norr. Ny lågdel som ersätter stora delar av den befintliga får en samordnad takfot med den befintliga spetsen vid Lidingövägen.



Från den lilla platsbildningen vid Lidingövägen är det tydligt hur Philipshuset reser sig som en skiva ställd nedanför Gärdeshöjden. De kontinuerliga fönsterbanden på långsidan står i stark kontrast mot de mörka slutna gavlarna. Byggnaden upplevs stå fritt med mycket luft runt om.

Bremen 3 framstår som mycket låg där byggnaden syns under och ovan tunnelbanans bro. Kontorsskivan inom Bremen 2 sträcker ut sig horisontellt.



Bebyggelsen tätnar och Philipshusets solitärverkan förbyts mot att bli del av ett mer stadsmässigt sammanhang. Nya volymer i norra delen av Bremen 3 och föreslagna bostadshus inom Bremen 1 minskar den fria luften kring den befintliga högdelen. Nya våningar som byggs på bidrar till att byggnaden blir fortsatt ett utropstecken. Dess befintliga och förändrade uppbyggnad framgår tydligt, även de nya paviljongerna vid Tegelluddsvägen syns under tunnelbanebron. Kontorsskivan inom Bremen 2 kan anas men får en försvagad roll. Ny högdal inom Smedsbacken 25 bidrar påtagligt till den förändrade stadsbilden.

Koponen Stenqvist.

Ny byggnadsvolym i norr

Lågdelen som rivs föreslås ersättas med en ny byggnad med större fotavtryck. Ny byggnad ansluter till den f.d. lagerbyggnadens norra hörn och följer i stort dess höjd. Ur lågdelen, och delvis utkragande från denna, föreslås en ny högdelen resa sig med åtta respektive tio våningar ovan lågdelen.

Att den nya lågdelen får ett större fotavtryck och därmed bygger bort en idag synlig fasad på den f.d. lagerbyggnaden ger en viss negativ påverkan på både byggnadens synlighet och den historiska läsbarheten. Den berörda fasaden är dock underordnad de längre friliggande fasaderna mot nordost och sydost.

Den nya lågdelen bedöms ansluta väl till och samverka med den befintliga låga volymen i korsningen Lidingövägen-Tegeluddsvägen där Philips tidigare hade ett showroom. Det utökade byggnadskomplexet bedöms få en god verkan från tunnelbanan med trappande volymer som plockar upp befintliga riktningar och liksom befintliga höghusgavlar vänder sig mot detta håll. Vid färd med tunnelbanan kommer släppet mellan befintlig högdelen och ny byggnad uppfattas väl.

Den nya högdelen bedöms också ha en stark arkitektonisk verkan mot Lidingövägen och Hjorthagsmotet. Att denna del av fastigheten utnyttjas mer intensivt och att baksideskaraktären delvis förloras bedöms inte medföra långtgående konsekvenser för verksamhetsområdets kulturvärden. Den nya volymen på norra sidan är underordnad befintlig takfot på Philipshusets högdelen och är lätt läst som en byggnad som inte är uppförd på 1960-talet.

Vad som däremot påverkas i större utsträckning är Philipshusets befintliga roll som fondmotiv sett från Jägmästargatan. Ny byggnad kommer skymma betydande delar av den befintliga högdelen. Dess verkan som en solitär och slank skiva minskar även från andra platser, inte minst sett från Lidingövägen när man rör sig inifrån centrala Stockholm. En annan följd av att det nya höga huset skymmer delar av den befintliga högdelen är att det från Värtaverket och trafikmiljön i norr blir svårt att få en uppfattning om det befintliga höghusets form. Föreslagen påbyggnad på högdelen underlättar dock läsbarheten kring byggnadens form med slanka skivor kring en kärna.

Nya paviljonger

Vid entréplatsen mot Tegeluddsvägen föreslås två paviljongbyggnader, båda med entréfunktion. Den större paviljongen som placeras framför en större del av höghusets främre gatufasad

ansluts med en glasad länk och blir på så sätt fristående på tre sidor. Den mindre paviljongen byggs mot fastighetsgräns till Bremen 1 och blir delvis en förlängning av det framflyttade fasadlivet som föreslås inom den fastigheten.

Låga paviljonger mot Tegeluddsvägen bedöms vara ett från kulturmiljösynpunkt synnerligen intressant tillägg då det i mycket högre grad än förslaget i förstudien tillvaratar det modernistiska arvet. Paviljongbyggnader och låga entrébyggnader är väl förankrade i den modernistiska arkitekturtraditionen och betonar indelningen i låg- och högdelen. Släppet mellan paviljongerna låter höghusets befintliga fasad nå mark på en begränsad sträcka.

Negativa aspekter kopplade till paviljongerna är att förgårdsmark tas i anspråk och att befintligt entréskärmtak vid högdelen rivs. Skärmtaket är dock inte det som ursprungligen markerade byggnadens entré men är uppfört i samma anda. Att delar av förgårdsmarken utgår och bebyggs bedöms ge mer betydande negativa konsekvenser då det påverkar läsbarheten av den trädgårdsanläggning som anlades framför byggnaden och minskar något av anläggningens monumentala anslag.

De nya paviljongerna kommer genom skala, materialval och detaljering att bli läsbara som tillägg och riskerar inte att misstas för ursprungliga inslag. De bidrar till att befästa Tegeluddsvägen som huvudstråk. Sammantaget bedöms paviljongerna vara väl avvägda tillägg som inte riskerar att förvanska kulturvärden.



Perspektiv, entrétorget vid Tegeluddsvägen med förelagna paviljongbyggnader. Koponen Stenqvist. 2026.02.12

Ändring av landskapsarkitekturen

Walter Bauers för det tidiga 1960-talet högst tidsenliga landskapsarkitektur med planteringar i betongkar i tydliga geometriska former på terrasser och förgårdsmark är i relativt hög grad bevarad. Planförslaget reglerar inte i detalj hur dessa miljöer får utvecklas men klart är att omdispositioner blir följderna av rivningar och tillkommande bebyggelse.

I planförslaget redovisas ett aktivt förhållningssätt till Walter Bauer där de modernistiska principerna respekteras men den nya större entrépaviljongen innebär att befintlig fontän behöver rivas och återskapas på den nya förplatsen mellan paviljongerna. Även planteringskar och bänkar behöver utgå på grund av tillkomsten av paviljongen.

Vad som däremot kan bevaras är företeelsen att förgårdsmarken delvis ligger upphöjd några steg ovanför Tegelluddsvägens gångbana. Paviljongen placeras likt på ett podium. På så vis bevaras en del av läsbarheten.

Terrassytor som idag förlorat sin ursprungliga gestaltning och funktion återskapas men i ny tappning med utökad grönska.

Så långt som det i detta skede är möjligt att förutsäga påverkan på landskapsarkitekturen bedöms detta värdebärande karaktärsdrag inte förvanskas. Att flytta läget för fontänen så att den fortsatt blir ett huvudnummer på förgårdsmarken bedöms vara ett varsamt sätt att utveckla det modernistiska arvet, likaså att anlägga nya terrassplanteringar med mer omfattande grönska än vad som anlades på 1960-talet.



*Perspektiv från
norr. Koponen
Stenqvist.*

Påbyggnad av högdelen

Planförslaget medger att högdelen inom Bremen 3 höjs med tre våningar. Påbyggnaden föreslås göras genom att kontorsflyglarna höjs med tre våningar med samma utsträckning som befintliga plan och utformningen med en teknikuppbyggnad som kopplar samman flyglarna och når ovan dem behålls.

Befintlig teknikuppbyggnad rivs. Byggnadens kärna höjs och ges samma fasadbehandling i aluminium som befintlig. Fönstersättningen i aluminiumslitsarna flyttas med till de nya våningarna. För påbyggnaderna på kontorsskivorna följs inte befintlig arkitektur lika troget. Här föreslås att såväl fasadmaterial som fönstersättning avviker men inom vissa ramar. Våningsplanen blir också högre för att motsvara dagens kontorsstandard. På långsidorna föreslås befintlig fasadrytm plockas upp och avspeglas i såväl fasadrelief som fönsterformat, fönstren utformas dock obrutna utan den indelning som befintliga fönsterband har. På gavlarna frångås reliefverkan och de täta delarna av fasaderna blir här slätare. Fönsterbanden fortsätter på gavlarna men ges här en tätare indelning. I detta skede har inte material- och kulörval för fasaderna studerats men täta delar av fasaderna föreslås utföras "tung" i mineraliskt material.

För att klara utrymning i byggnaden behöver det östra trapphuset byggas om. En följd av detta blir att kärnans aluminiumfasad behöver flyttas ut. Det kommer fortfarande vara en markerad livskillnad i relation till anslutande kontorsflygel.

Att bygga på en kulturhistoriskt värdefull byggnad är i allmänhet en arkitektonisk utmaning och det innebär närmast utan undantag att någon typ av negativ påverkan på kulturvärden uppstår. Att höja redan höga byggnader som har en landmärkesfunktion är ovanligt och i grunden än mer utmanande. Med tanke på utvecklingen med föreslagna högre bebyggelse i det direkta närområdet, Bremen 1 och Smedsbacken 25, men även i kv. Starkströmmen och i stadsutvecklingsområdet i och kring Värtahamnen kan det vara motiverat att söka kompensera Philipshusets utmanade landmärkesfunktion. Genom den föreslagna höjningen kommer inte befintliga förhållanden vidmakthållas, Philipshuset kommer ändå att förlora i synlighet, men påbyggnaden bidrar till att byggnaden fortsatt kommer vara tongivande och en orienteringspunkt i närområdet.

Arkitektoniskt bedöms utmaningen hanteras synnerligen väl med en god balans mellan hänsyn till befintlig arkitektur, historisk läsbarhet

och god helhetsverkan. Genom att bygga på i samma utsträckning som befintliga våningsplan och bibehålla greppet med den samlande kärnan och den rena, slutna teknikbyggnaden bibehålls huvuddragen i byggnadens avslut uppåt.

Bibehållen linjering och rytm mellan fasadelementen som understryks med en kraftig relief ger ett tydligt släktskap med befintliga fasader samtidigt som större obrutna fönster och högre våningshöjd klart redovisar att det är fråga om ett tillägg. Till detta bidrar även den ökade uppglasningen av gavlarna som belyser i vilken hög grad befintliga gavlar är slutna enligt modernistiska ideal. Att påbyggnaden och entrépaviljongen föreslås få tydliga arkitektoniska paralleller är välgörande för läsbarheten och ändringarna

kan då kopplas samman med den årsring inom fastigheten som ett realiserat planförslag skulle utgöra.

Att den östra aluminium- och glasslitsen flyttas ut innebär negativa effekter eftersom byggnaden får en mindre dynamisk form och symmetrin bryts. Påverkan mildras betydligt då denna slits kommer att bli betydligt mindre synlig i stadsbilden genom ny och framflyttad bebyggelse inom Bremen 1 och ny anslutande entrépaviljong inom Bremen 3.

Påbyggnaden bedöms sammantaget ge en god helhetsverkan med tydlig läsbarhet kring hur högdelen ursprungligen var utformad. Påbyggnaden bedöms inte dominant eller förvanskande.



Perspektiv. Heli-koptervy, påbyggnad Bremen 3, högdelen. Koponen Stenqvist.



Perspektiv från smalhusen i Hjorthagen. Koponen Stenqvist.

KONSEKVENSER RIKSINTRESSET

HANDLINGSUTRYMMET

Riksantikvarieämbetets utgivna handbok (2014) för kulturmiljö-
vårdens riksintressen, ska användas som stöd för länsstyrelser,
kommuner och konsulter i arbetet med rådgivning, stöd, underlag
till planer samt prövningar som rör riksintressen. Handboken ämnar
bland annat tydliggöra hur riksintressenas kulturhistoriska värden
bör tillvaratas, innebörd och utveckling av riksintresseområden och
stöd vid bedömningar av påtaglig skada.

I handboken framförs under avsnittet **Kulturmiljön som resurs för
förändring**:

*”För att riksintressena ska tas tillvara i den fysiska planeringen är det
viktigt att planerings- och beslutsprocesserna tydliggör handlingsut-
rymmet mellan den önskvärda eller möjliga utvecklingen för kultur-
miljön och den lägsta godtagbara standarden (undvika påtaglig
skada)...”*

Vidare beskrivs att

*”Planeringsunderlag bör, förutom att förtydliga vad som inte får
skadas, beskriva det aktuella områdets kulturhistoriska värden i
rumsliga termer och gestaltungsförutsättningar för de planerade
förändringarna. På så sätt kan kommun såväl som verksamhets-
utövare, markägare eller andra planerande aktörer medverka inom
”det gröna fältet” för en utveckling där kulturmiljön integreras i planer
och projekt...” (s.47)*

Under avsnittet **Åtgärder som stärker kulturmiljön framförs
följande**:

*”Åtgärder, nytillskott och andra förändringar inom riksintressen kan
medverka till att kulturmiljön stärks och berikas. En förstärkning
av den riksintressanta kulturmiljön kan vara en sådan åtgärd som
återskapar, stärker eller bygger vidare på läsbarheten av det kultur-
historiska sammanhang som ligger till grund för utpekandet. Det kan
också vara en sådan åtgärd som inverkar positivt på betingelserna
att bruka och förvalta kulturmiljön, som förbättrar tillgängligheten
till eller möjligheterna att på olika sätt använda och röra sig inom
miljön. Med stärkande åtgärder för riksintresset menas inte primärt
att återskapa försvunna enskildheter, utan snarare att genom fysisk
planering tillskapa eller återskapa samband – strukturer, siktlinjer,
rörelsestråk och andra former av rumslighet – som förbättrar
läsbarheten, d.v.s. möjligheterna att förstå och uppleva kulturmil-
jön.”(s.48)*

	Förändring						
Områdets värden kommer att	förädlas	förökas	förstärkas	förbli oförändrade	försvagas	förvanskas	försvinna
Innebörd	förbättring			neutral påverkan	skada	påtaglig skada	
Förhållnings-sätt	Inspirera - stärka			Hänsyn	Hindra - lindra	Ej tillåtligt	
	Berika			Bruka varsamt	Minimera skadan	Undvika skadan	

*Illustration ur Riksantikvarieämbetets handbok för
kulturmiljövårdens riksintressen, beskriven som
”handlingsutrymmet vid tillämpning av hushåll-
ningsbestämmelsen – från att stärka det önsk-
värda till att förhindra det otillåtna”.*

Stadens utbyggnadsfaser (årsringarna)

Genom införandet av bostäder i ett av många medvetet planerade verksamhetsområden från 1900-talets mitt, varav få är belägna inom innerstaden och desto fler i ytterstaden, försvagas i någon mån läsbarheten av hur staden under många och expansiva årtionden planerades och byggdes ut i zoner avsedda för olika funktioner. Förståelsen minskar för den funktionsuppdelade staden men i andra avseenden stärks verksamhetsområdet som en tydlig enhet på en plats i staden där olika delar möts. Det bedöms också vara möjligt att även framgent avläsa att kv. Bremen planerades som ett verksamhetsområde.

Planförslaget innebär att 1960-talets årsring stärks genom en återgång till fasader mer lika ursprunget inom Bremen 1. Det bedöms dock i högre grad försvagas genom rivning av befintlig lågdel inom Bremen 1 samt tillkommande bebyggelse som gör uppdelningen i hög- och lågdelar mindre tydliga och som bryter upp den sammanhållna förgårdsmarken mot Tegeluddsvägen.

Även Gärdeshöjdens 1930- och 40-talsbebyggelse påverkas av planen på så sätt att den blir mindre framträdande i stadslandskapet då nya byggnadsvolymer tillkommer. Se vidare nedan under *de naturgivna förutsättningarna* och *bostadsområden*.

Sammantaget bedöms konsekvenserna för riksintresseuttrycket stadens utbyggnadsfaser bli små till medelstora negativa. Även positiva konsekvenser bedöms uppstå.

De naturgivna förutsättningarna

Planområdet är lågt beläget och i en omvandlad miljö där topografin förändrats men i omgivningen finns bevarade höjder som styrt bebyggelseutvecklingen. Gärdeshöjden manifesteras av 1930- och 40-talsbebyggelse längs Smedsbacksgatan och i slänten ned mot kontorsanläggningen Smedsbacken 25 finns bevarad grönska.

Nya byggnadsvolymer inom framför allt Bremen 1 kommer att medföra att denna betoning av landskapets former inte blir lika tydlig då såväl slänt som byggnader på bergskammen skymms. Landskapsformationen kommer inte utgå ur stadsbilden men bli mindre tydlig sedd från Lidingövägen och Hjorthagsmotet. Grönskan i slänten och delar av Gärdeshöjdens bebyggelse skymms av planerad bebyggelse inom Smedsbacken 25. Se vidare under *bostadsområden*.

Bostadsområden som visar på den tidiga modernismens genomslag i stadsplanering och arkitektur från 1930-talet och 1940-talet

Nya byggnadsvolymer inom framförallt Bremen 1 kommer att göra att Gärdeshöjdens bostadsbebyggelse skymms eller döljs från vissa punkter och försvagar dess verkan i stadslandskapet i ett lokalt men öppet och vältrafikerat sammanhang.

Gärdeshöjden har störst stadsbildseffekt sett från punkter i söder såsom från några av Södermalms utsiktspunkter (Fjällgatan, Katarinavägen) där de funktionalistiska byggnaderna i en samlad komposition stegar sig ovan Östermalms stenstad.

”Muren” av flerbostadshus längs Smedsbacksgatan är tydligt underordnad men har en inte obetydlig roll som landmärke och bebyggelsefront lokalt i nordöstra Stockholm. Byggnaderna manifesterar ett terränganpassat stadsbyggande där utblickar och luft kring bostäderna värdesattes. Den minskade synligheten och påverkan på utblickarna från Gärdeshöjden mot norr bedöms innebära små till medelstora konsekvenser för uttrycket. Här bör dock betonas att planen för Smedsbacken 25 ger långtgående konsekvenser för synlighet och utblickar oavsett planeringen inom kv Bremen.

Modernistiska höghus spridda över staden

Philipshuset är ett modernistiskt höghus uppfört under den tioårsperiod mellan 1955 och 1965 då de högre och mer välkända kontorshöghusen som Wenner-Gren Center, DN-skrapan, Folksamhuset och Skattehuset uppfördes. Philipshuset är lägre, mindre välkänt och har en mer begränsad funktion som landmärke än de byggnader som gjort att kategorin uppmärksammas i riksintressebeskrivningen. Men byggnaden kompletterar gruppen och breddar bilden av detta remarkabla höghusbyggande som genomfördes under en koncentrerad period.

Rivning av lågdelar och tillkomsten av nya byggnadsvolymer inom Bremen 1 och 3 innebär en försvagning av den modernistiska kompositionen. I gengäld innebär den väl anpassade påbyggnaden på höghuset en kompensation för den minskade funktionen som solitärt landmärke.

Sammantaget bedöms små negativa konsekvenser uppstå för värden kopplade till uttrycket.

Tunnelbanans synliga uttryck i stadsbilden

Tunnelbanebron mellan Gärdet och Hjorthagen är ett markant inslag i närmiljön. Dess verkan bedöms inte påverkas mer än marginellt. Påverkan uppstår sett från Lidingövägen sydväst om planområdet. Ny byggnad inom norra delen av fastigheten kommer att teckna sig ovan tunnelbanebron där bron idag står fri mot himlen.

Inga konsekvenser bedöms uppstå för uttrycket.

Stockholm som sjöfartsstad, militärstad samt industri- och handelsstad

Planen bedöms inte medföra några negativa konsekvenser för hamn- eller järnvägsrelaterade kulturmiljöer. Att bostäder tillförs i ett verksamhetsområde avsett delvis för industriella ändamål men som främst präglats av kontor bedöms ge marginella konsekvenser.

Inga konsekvenser bedöms uppstå för uttrycket.

Miljöer och byggnader för handel och näringsliv

Vid Tegeluddsvägen har huvudkontor för stora svenska och internationella bolag tidigare legat tätt och även om det endast är Länsförsäkringar som sitter kvar i sin byggnad vittnar de storskaliga och solitära byggnaderna om näringslivets byggande under efterkrigstiden och gör att kv. Bremen och Smedsbacken har relevans för riksintresset.

Den förändring som planen medger inom Bremen 1 och 3 ger en märkbar påverkan på klustret av kontorshus från 1960-90-tal genom införande av bostäder, framflyttat fasadliv som omformar gatumiljön samt minskad synlighet och dominans för befintliga högdelar. Å andra sidan stärks och utvecklas verksamhetsområdet genom ett ansenligt tillskott av kontorslokaler.

Konsekvenserna för uttrycket bedöms bli medelstora negativa.

Byggnaderna för press, media, förlag och teknisk kommunikation

Omvandlingen av Bremen 1 för TV4 bedöms ge en viss koppling till detta riksintresseuttryck även om byggnaden ifråga inte kan tillmätas den typ av värden som de framstående byggnadsverk som skraddarsyttis för andra aktörer i kategorin. Även om läsbarheten av TV4:s verksamhet på platsen blir svag bedöms små negativa konsekvenser uppstå för värden kopplade till uttrycket.

Samlad bedömning riksintresset

De efterkrigstida kontorsetableringarna vid Tegeluddsvägen har flera kopplingar till riksintressebeskrivningen men denna perifera miljö har inga inslag som är explicit utpekade. Det är i samtliga avseenden inte de främsta exponenterna för de berörda uttrycken som finns på platsen eller i närområdet utan det handlar snarare om byggnader och miljöer som breddar bilden av uttrycken ifråga. De konsekvenser som planen ger upphov till bedöms mot bakgrund av detta bli mer begränsade än om de viktigaste exemplen inom respektive uttryck hade berörts. Ifråga om stadens utbyggnadsfaser och byggnader för handel och näringsliv bedöms trots detta medelstora konsekvenser aktualiseras genom att bostäder införs med framflyttat fasadliv och minskad synlighet för befintliga kontorshus som uppfördes som huvudkontor.

För Gärdeshöjdens bostadsbebyggelse som är utpekad i riksintressebeskrivningen, tillika en s.k. värdekärna i riksintresset för att den särskilt väl avspeglar en företeelse, är situationen delvis liknande. Det är inte bebyggelsens kärna eller mest värdefulla aspekter som berörs. Mot norr och nordost vänder bebyggelsen sin baksida med en mur av byggnader som skyddar och avskärmar hus-i-parkmiljön. På så sätt är den av tydligt underordnad betydelse i relation till den klättrande formation Gärdeshöjden utgör sett söderifrån. Men samtidigt utgör den en synlig front och landmärke i den nordostliga delen av staden. Att denna fronts synlighet minskar – den utgår inte – och att utblickarna från den begränsas avsevärt, bedöms medföra att uttrycket försvagas. Bedömningen är här komplex eftersom ännu ej antagen plan för Smedsbacken 25 medger ett bebyggelsestillägg som ger betydande påverkan på synlighet och utblickar.

Riksintresset bedöms sammantaget försvagas och begreppet skada aktualiseras därigenom enligt Riksantikvarieämbetets systematik.

	Förändring						
	←						→
Områdets värden kommer att	förädlas	förökas	förstärkas	förlbli oförändrade	försvagas	förvanskas	försvinna
Innebörd	förbättring			neutral påverkan	skada	påtaglig skada	
Förhållnings-sätt	Inspirera - stärka Berika			Hänsyn Bruka varsamt	Hindra - lindra Minimera skadan	Ej tillåtligt Undvika skadan	

På skalan hämtad från handboken för kulturmiljövårdens riksintressen (RAÅ) bedöms planförslaget motsvara den rosa kolumnen (se blå markering).

UPPFÖLJNING AV MEDSKICK

För att ta tillvara och utveckla kulturmiljön inom och i anslutning till planområdet gavs i kulturmiljöanalysen (2022 Tyréns) ett antal medskick. Medskicken från kulturmiljöanalysen redovisas med fetstil i ljusblå textrutor och följs upp i nedanstående texter.

ÖVERGRIPANDE, STRUKTUR

Beakta hur området kommer att upplevas från tunnelbanan. Tunnelbanan är ett ovärderligt medel för att läsa Stockholms utbyggnadsetapper och ta in kulturmiljöerna.

Upplevelsen från tunnelbanan är en av utvärderingspunkterna varifrån det gjorts ett bildmontage. I förslaget har verkan från tunnelbanan varit en viktig utgångspunkt för volymhanteringen av den nya byggnaden inom Bremen 3. Med den nya byggnaden som följer riktningarna i befintlig bebyggelse bedöms kvarteret få en väl utformad, trappande front mot tunnelbanan. Högdelen från 1960-talet kommer fortsatt ha en huvudroll genom sin placering närmare spåren.

Medskicket har beaktats.

Fasader mot Lidingövägen är särskilt viktiga att utforma med tanke på dess manifesterade läge gentemot trafikanterna, såväl med tunnelbana som med buss och bil.

Ny byggnad inom Bremen 3 bedöms få god helhetsverkan med gavlar som gör att den vänder framsidor mot olika håll. Ihoplänkningen av den nya kontorsbyggnadens lågdel med befintlig byggnad och det f.d. utställningsrummet mot Lidingövägen är löst på ett välanpassat sätt.

Medskicket har beaktats.

Kvarteret Bremen ligger vid ett storskaligt stadsrum och möter stadsdelar med en annan karaktär. Utforma kvarterets möte med omgivningen efter dessa förutsättningar för att ge en god läsbarhet kring stadsdelarnas särart och för att underlätta orientering.

Mot norr kommer nya kontorsvolymerna med ett utpräglat rationellt uttryck vända sig. Kvarteret Bremens bebyggelsemassa utökas och karaktären av verksamhetsområde, men i mer samtida tappning, förstärks. Den tätare bebyggelsen som nu inte endast vänder baksidor mot norr kommer att ge ett mer väldefinierat stadsrum och därigenom skapa en tydligare uppdelning av bebyggelsemiljöerna söder och norr om Lidingövägen med Hjorthagsmotet. Värtaverkets storskaliga och formstarka anläggningar kommer att få en tydligare arkitektonisk motvikt. Resultatet blir ett mer lättfattligt stadslandskap.

Orienterbarheten i denna del av staden kan dock påverkas negativt i viss mån av att Gärdeshöjden blir mindre framträdande.

Medskicket har beaktats.

Grönskan i och intill planområdet har generellt kulturhistoriska dimensioner av stor betydelse – det gäller såväl resterna av Djurgårdslandskapet som de medvetet anlagda planteringarna längs Tegeluddsvägen och inom kontors- och verksamhetsfastigheterna. Det gröna arvet bör ägnas stor omsorg i planeringen.

Den begränsade grönskan på förgårdsmarken inom Bremen 1 utgår vilket medför att kontinuiteten av grönska på gatans norra sida bryts. Delar av förgårdsmarken inom Bremen 3 bebyggs men den strama grönskan i Walter Bauers tappning består delvis. Nya terrassytor inom Bremen 3 planeras bli gröna, liksom gården inom Bremen 1. Bostäderna inom Bremen 1 kan också tillföra grönska till gaturummet men i ny tappning då den tillkommer på altaner och balkonger.

Medskicket har delvis hörtsammats.

TEGELUDDSVÄGEN

Bevara Tegeluddsvägen som ett centralt kommunikationsstråk i stadsdelen.

Tegeluddsvägen kommer fortsatt vara huvudstråket i området och gatans betydelse kommer stärkas av tillkommande bebyggelse med fler entréer. Även till nya volymer i norra delen av kvarteret kommer entréer huvudsakligen förläggas till Tegeluddsvägen.

Medskicket har hörtsammats.

Grönskan i anslutning till Tegeluddsvägen bör bevaras i stor utsträckning – trädraden är en viktig del av grönstråket men även angränsande grönska såsom förgårdsmarken till Bremenfastigheterna, Finlandsparken, förplatsen i kvarteret Smedsbacken samt slutningen mot tunnelbanan och Lidingövägen.

I de delar som berörs av den aktuella planen minskar och bryts kontinuiteten i grönskan på förgårdsmarken. Trädraden längs Tegeluddsvägens mitt påverkas inte.

Medskicket har delvis hörtsammats.

Tegeluddsvägens befintliga bredd inklusive interngatan längs Bremenfastigheterna bör vara läsbar.

Tillbyggnaden inom Bremen 1 flyttar ut på och bryter interngatan. Läsbarheten försvagas mer än om byggnaden exempelvis haft en arkad i mötet med Tegeluddsvägen. Också nya paviljonger inom Bremen 3 påverkar förståelsen för hur förgårdsmarken varit disponerad även om det i denna del inte varit fråga om en intern gata.

Medskicket har inte hörtsammats.

Stärk och komplettera grönstråket medvetet med fortsatt planering av grön förgårdsmark.

Grönskan på förgårdsmarken omdisponeras inom Bremen 3 men utgår inom Bremen 1 och kan inte sägas stärkas.

Medskicket har inte hörtsammats.

BEBYGGELSEN

De befintliga byggnadernas entréer bör fortsatt vända sig mot Tegeluddsvägen.

Samtliga byggnader inom planområdet planeras få huvudentréer mot Tegeluddsvägen. Befintlig byggnad inom Bremen 1 kommer inte att vara tydligt synlig vid Tegeluddsvägen.

Medskicket har delvis beaktats.

Obebyggda delar av fastigheterna bör även fortsättningsvis planeras för grönska med hög arkitektonisk verkshöjd som anknyter till respektive byggnads tidstypiska stilideal.

För Bremen 3 planeras ny grönska inom det strama ramverk som 1960-talets landskapsarkitektur sätter. Tillkommande grönska har i detta skede av planarbetet inte studerats så ingående att medskicket kan följas upp.

Medskicket kan inte till fullo följas upp i detta skede.

Bevara och stärk de befintliga byggnaderna som solitära representanter för respektive byggnads tidstypiska stilideal.

För Bremen 1 kan, trots rivningar, till- och påbyggnad, ett stärkande av det ursprungliga arkitektoniska idealet eventuellt åstadkommas. Resultatet är avhängigt hur fasaderna kan få en form- och kulörverkan som erinrar om det ursprungliga utförandet i betongelement. Det mer postmodernistiska uttrycket från 1990-talet utgår.

Delar av Bremen 3 rivs och det görs till- och påbyggnader. Den tydliga och tidstypiska uppbyggnaden med lågdelar och högdela utmanas men lever vidare. Paviljongbyggnaden vid Tegeluddsvägen bedöms stärka det modernistiska arkitektoniska greppet. Påbyggnaden bedöms vara väl anpassad till 1960-talsarkitekturen samtidigt som den är väl läsbar som tillägg. Bremensalen som är en högklassig interiör från 1960-talet påverkas inte av planförslaget.

Medskicket har delvis hör sammats.

BREMEN 1

Ny bebyggelse inom fastigheten bör utformas med hänsyn till högdelen inom Bremen 3; dess arkitektoniska verkan i närområdet och synlighet på större avstånd.

De volymer som läggs till inom Bremen 1 påverkar högdelen synlighet. Att bebyggelsen inom Bremen 1 flyttats ut mot Tegeluddsvägen innebär att det från vissa vinklar främst är de påbyggda våningarna ovan befintlig högdelen som syns. Mot norr fyller nya volymer ut hela befintliga byggnadens bredd (bl. a. av bullerskäl) vilket gör att det endast blir ett smalt siktstråk in mot högdelen. Även om nya byggnader blir tydligt underordnade i höjd kommer högdelen inom Bremen 3 påverkas märkbart av volymtillskotten inom Bremen 1. Västerifrån, sett från tunnelbanan och Lidingövägen vid Kungliga tennis-hallen, kommer nya volymer inom Bremen 1 inte påverka Bremen 3 lika långtgående.

Medskicket har inte hörsammats.

Vid en eventuell rivning av byggnaden är det positivt om företeelser som minner om perioden som lager för Philips och tiden som TV-hus i någon form kan arbetas in i den nya bebyggelsen.

Medskicket är endast delvis aktuellt. De delar av byggnaden som bevaras planeras att få en tydligare karaktär av modernistisk lagerbyggnad. Tiden som hemvist för TV4 kommer inte vara läsbar.

Medskicket har delvis hörsammats.

BREMEN 3

Bevara högdelen synlig från omgivande stadsrum, som ett landmärke med kontinuitet.

Landmärkesfunktionen kommer att försvagas i flera avseenden genom tillkommande byggnader men den föreslagna påbyggnaden kommer delvis att motverka den negativa påverkan. Byggnaden kommer att vara synlig från flertalet punkter i omgivande stadsrum men kommer inte att ha samma solitärverkan som befintligt.

Medskicket har delvis hörsammats.

Bevara möjligheten att avläsa högdelen hela fasadhöjd från mark vid Tegeluddsvägen.

Ny entrépaviljong kommer att inverka på möjligheterna att läsa fasaden från mark till takfot. Vid den nya entrégården kommer byggnaden kunna läsas i hela sin höjd. Jämfört med i förstudien där en hög volym föreslogs på förgårdsmarken är samrådsförslaget en avsevärd förbättring i detta avseende.

Medskicket har hörsammats.

Ta stor hänsyn till Bremensalen vid planering av tillkommande volymer.

Bremensalen och närmast angränsande rum kommer inte att påverkas av planen.

Medskicket har hörsammats.

Utveckla förgårdsmarken med hänsyn till Walter Bauers 1960-talstypiska landskapsarkitektur.

Bauers strama formvärld med hårdgjorda ytor och planteringskar med strikta geometriska former kommer fortsatt utgöra utgångspunkt för förgårdsmarkens karaktär. Den tidstypiska strama vattenspegeln med fontänen återskapas på annan plats. Även om inslag kommer att behöva förnyas på grund av tekniska orsaker kommer 1960-talets arkitektoniska ideal att fortsatt återspeglas på platsen.

Medskicket har hörsammats.

Lågdelaers tak bör nyttjas som terrasser.

Befintliga och tillkommande lågdelaers tak föreslås användas som terrasser.

Medskicket har hörsammats.

SAMLAD BEDÖMNING

Blandstad i funktionsseparerat område

Planförslaget tar sin utgångspunkt i ett stadsutvecklingsarbete som pågått länge och berör ett större område. Strävan mot en mer blandad och innerstadslik karaktär är en grund i denna omvandling. Genom den i detaljplan föreslagna utvecklingen av Smedsbacken 25 har ett första steg tagits i verksamhetsområdet vid Tegeluudsvägen (planen har dock inte vunnit laga kraft). För kulturmiljön innebär omställningen till blandstad i detta område som så tydligt visar på modernismens zonerade stadsplanering med ordningsföljden bostäder-verksamhetsområde-järnväg-hamn och där trafikstråk används som strukturerande element relativt långtgående konsekvenser. Utgångspunkterna är väsensskilda och en förskjutning mot blandstad påverkar den tydliga strukturen och ordningen i det befintliga.

Historisk läsbarhet

Då ett stadsbyggnadsideal ersätts av ett annat blir det från kulturmiljösynpunkt väsentligt att läsbarheten av den historiska utvecklingen blir god. I detaljplanen för kv. Smedsbacken bedömdes det vara tydligt att bebyggelsen trots föreslagna ny-, till- och påbyggnader hade sitt ursprung i 1960-talets högmodernism.

Även i planen för Bremen 1 och 3 ger den flätning mellan befintligt och nytt som föreslås en tydlig läsbarhet att ursprunget är en kontors- och lageranläggning från 1960-talet som byggde på en grundläggande modernistisk grammatik med lågdelar varifrån en dominant högdal reser sig. Nya volymer påverkar tveklöst den direkta upplevelsen men det bedöms ändå vara möjligt att uppfatta den ursprungliga idén. Läsbarheten av lagerfunktionen blir dock svag sett från Tegeluudsvägen genom att fasadlivet flyttas fram och stadsmässiga bostadshus möter gatan.

Framflyttade volymer medför även att Philipshusets högdal får en mindre framträdande roll vid Tegeluudsvägen. Detsamma gäller för den arkitektoniskt bearbetade kontorsskivan inom Bremen 2 som manifesterar Länsförsäkringars kulturhistoriskt värdefulla huvudkontor mot omgivningen. Den mot gatan tvärställda skivan får en försvagad roll i stadslandskapet genom framför allt påbyggnader inom Bremen 1. Sett från Värtavägen och Tegeluudsvägen österifrån bibehåller dock det postmodernistiska kontorskomplexet sin huvudroll.

God helhetsverkan

Sett från trafikmiljöerna norr om kvarteret och från Värtaverket bildar den föreslagna bebyggelsen en ny front mot vad som idag är en baksida och den bidrar till knyta ihop miljöer på olika sidor av dalgången. Detta bedöms inte påverka kulturvärden negativt, tvärtom blir verksamhetsområdet i kv. Bremen mer exponerat och gör större avtryck i stadslandskapet. Bebyggelsens helhetsverkan bedöms bli god trots att Philipshuset försvagas som landmärke och som fondbyggnad sedd från Jägmästargatan. Även från tunnelbanebron mellan Gärdet och Ropsten bedöms samverkan mellan befintlig och ny högdal bli god. Den nya högdalen vänder gavlar åt flera håll, tar upp befintliga riktningar och reser sig från en lågdal som integreras väl med befintlig lågdal i korsningen Lidingövägen-Tegeluudsvägen.

Rivningar inom Bremen 3

Tillkomsten av den nya högdalen i norra delen av Bremen 3 förutsätter en ny lågdal med större fotavtryck än befintlig. Rivningen berör en omfattande volym och innebär att ursprungliga logistik- och parkeringslösningar samt ombyggda kontors-, representations-, och matsalstyper försvinner. Denna del av byggnadskomplexet bedöms med undantag för lastmottag och parkeringsfunktioner inte ha betydande kulturvärden efter de till- och ombyggnader som genomförts.

Även en mindre envåningsdel mot Tegeluudsvägen rivs och ersätts av en ny entrépaviljong. Den berörda delen är kraftigt ombyggd och inte värdebärande.

Rivningarna inom Bremen 3 bedöms inte vara förvanskande.

Påbyggnad av högdal

Omfattande volymtillägg intill Philipshusets högdal ger ett nära möte mellan modernistiskt huvudkontor och tät blandstad. Även andra projekt i omgivningen innebär en tätare karaktär och flera nya höga byggnader planeras. Att låta Philipshusets högdal utökas på höjden med tre våningar innebär att byggnaden trots en försvagad verkan som solitär kan vidmakthålla något av sin roll som landmärke kring Lidingövägen, Hjorthagsmotet och Storängsbotten. Påbyggnaden bedöms vara väl utformad med en god avvägning mellan följsamhet

mot befintliga karaktärsdrag och läsbarhet. Gestaltningmässig samordning med föreslagen entrépaviljong ger en sammanhållen verkan som kopplar påbyggnaden till övrig förnyelse.

Entrépaviljonger och landskapsarkitektur

Entrépaviljongerna vid Tegeluudsvägen understryker på ett positivt sätt det modernistiska arvet men i gengäld innebär de ett ianspråktagande av förgårdsmarken. Kvarvarande delar av förgårdsmarken bedöms ha förutsättningar att utformas på ett sätt som gör att den 1960-talstypiska landskapsarkitekturen, formad av den ledande Walter Bauer, kan tas tillvara på ett varsamt sätt. Även motivet med planterade terrasser kommer leva vidare och utvecklas.

Återgång till lagerkaraktär

Lagerbyggnaden som i mitten av 1990-talet omformades för TV4 kommer att få minskad synlighet. Delar av den rivs och den byggs till och mot. Genom att fasaderna föreslås återfå mer av sin ursprungliga karaktär bedöms släktskapet stärkas med andra delar av Philips-huset. Med en tyngre och mer rustik karaktär bedöms byggnaden kunna utgöra en solid bas som arkitektoniskt kan bära upp de omfattande påbyggnader som föreslås. Med bibehållen fasadutformning hade den arkitektoniska helhetsverkan blivit mindre god. Det bedöms även vara positivt att Bremen 1 och 3 kommer att ha ett fortsatt släktskap genom tydliga beröringspunkter i gestaltning av nya volymer inom fastigheterna.

Återskapandet av lagerkaraktären sker på bekostnad av möjligheterna att förstå att TV4 verkat på platsen under mer än 30 år. Även tillbyggnader mot Tegeluudsvägen medför att tiden som mediebyggnad inte kommer att bli läsbar.

Riksintresset: Minskad synlighet för Gärdeshöjden, försvagad årsring och kluster för huvudkontor

Trots att platsen präglas av relativt sentida bebyggelse och området i norr domineras av storskalig infrastruktur avspeglas här flera uttryck i riksintressebeskrivningen.

För flera av de aktuella uttrycken uppstår inga eller marginella konsekvenser. Philips-huset kan med viss tvekan räknas till ett av de modernistiska höghus från tiden kring 1960 som spridda över staden har en landmärkesfunktion. Eftersom denna funktion är mer lokal än för övriga höghus bedöms konsekvenserna av en försvagad roll inte bli så negativa.

Små till medelstora negativa konsekvenser bedöms bli följderna för Gärdeshöjden, en särskilt utpekad bebyggelse från modernismens genombrottstid. Nya volymer ovan befintlig byggnad inom Bremen 1 kommer att medföra att bebyggelsen vid Smedsbacksgatan inte blir lika synlig och tongivande som den är idag sett från norr. Eftersom den norra utposten av Gärdet sett till kulturvärden är tydligt underordnad södervänd bebyggelse som utgör en del av stadssiluetten begränsas konsekvenserna av den minskade synligheten och avsevärt ändrade möjligheter till utblickar från Gärdeshöjden mot omgivningen. Detaljplanen för Smedsbacken 25 innebär om den antas och realiserar en märkbar påverkan på synlighet och utblickar oavsett utvecklingen inom kv Bremen.

Transformationen av kvarteret Bremen mot blandstad med inslag av bostäder och förtätningen innebär påverkan på en miljö och årsring som återspeglar den funktionalistiska doktrinen om ett funktionsseparerad stad i allmänhet och ett Stockholm med decentraliserat näringsliv i synnerhet. Till detta verksamhetsområde kom också flera storföretag att förlägga sina huvudkontor. Ändringen av verksamhetsområdet och minskad dominans för befintliga manifesterade kontorsbyggnader bedöms ge upphov till medelstora negativa konsekvenser för uttrycken stadens årsringar och handelns och näringslivets byggnader. Att betydande nya kontorsytor tillförs bidrar å andra sidan till att verksamhetsområdet också utvecklas och stärks.

Riksintresset bedöms försvagas och begreppet skada aktualiseras därigenom enligt Riksantikvarieämbetets systematik.

Konsekvenser i relation till medskick

De medskick som gjordes i kulturmiljöanalysen har till övervägande del hör sammats och beaktats. Råd som inte beaktats är sådana som fokuserar på förgårdsmarken och interngatan parallellt med Tegeluddsvägen.



Tyréns Sverige AB, 118 86 Stockholm, www.tyrens.se